

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Diplomová práce

DĚDICKÁ NEZPŮSOBILOST

Alice Epsteinová

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Alice EPSTEINOVÁ
Osobní číslo:	R15M0065P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Dědická nezpůsobilost
Zadávací katedra:	Katedra občanského práva

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Vymezení základních pojmů
3. Dědická nezpůsobilost absolutní
4. Dědická nezpůsobilost relativní
5. Důsledky dědické nezpůsobilosti
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz příloha

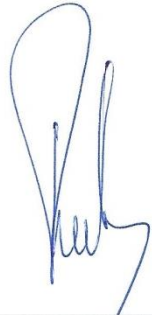
Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **30. ledna 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
pověřená osoba

V Plzni dne 1. července 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Dědická nezpůsobilost*“ zpracovala samostatně. Veškeré prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, jsou citovány v poznámkovém aparátu pod čarou a jsou vyznačeny v seznamu použitých pramenů a literatury způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni, 15. dubna 2020

.....

Alice Epsteinová

Poděkování

Touto cestou bych velmi ráda poděkovala JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za jeho vstřícný přístup, trpělivost a cenné rady při vedení mé diplomové práce.

Děkuji tímto i své rodině, která mi byla obrovskou a nenahraditelnou oporou po celou dobu studia na vysoké škole.

OBSAH

1 Úvod	9
2 Obecné vymezení dědické nezpůsobilosti	12
2.1 Dědická nezpůsobilost jako negativní předpoklad dědění	12
2.2 Další instituty související se ztrátou dědického práva.....	13
2.2.1 Vyloučení z dědického práva jako projev svobody přijmout dědictví	13
2.2.1.1 Zřeknutí se dědického práva	14
2.2.1.1 Odmítnutí dědictví	15
2.2.1.1 Vzdání se dědictví.....	16
2.2.2 Vyloučení z dědického práva z vůle zůstavitele.....	17
2.2.2.1 Vydědění	18
2.2.2.1 Negativní závěť	21
3 Absolutní dědická nezpůsobilost	22
3.1 Dřívější právní úpravy	22
3.2 Současná právní úprava	24
4 Relativní dědická nezpůsobilost	30
4.1 Důvody relativní dědické nezpůsobilosti	31
4.1.1 Čin povahy úmyslného trestného činu.....	31
4.2.1.1 Dřívější právní úpravy	31
4.2.1.1 Čin povahy úmyslného trestného činu v současné právní úpravě	33
4.1.2 Zavrženíhodné jednání proti poslední vůli	42
4.2.2.1 Dřívější právní úpravy	42
4.2.2.1 Zavrženíhodný čin proti poslední vůli zůstavitele v současné právní úpravě.....	43
4.1.3 Rozvod manželství z důvodu domácího násilí	46
4.1.4 Zbavení rodičovské odpovědnosti	50

4.2	Prominutí činu zakládajícího dědickou nezpůsobilost	53
4.2.1	Dřívější právní úpravy	53
4.2.2	Výslovné prominutí zůstavitele v současné právní úpravě.....	55
4.2.2.1	Prominutí činů uvedených v § 1481 o. z.....	55
4.2.2.1	Prominutí činů uvedených v § 1482 o. z.....	56
4.3	Některé procesní aspekty relativní dědické nezpůsobilosti.....	57
5	Důsledky dědické nezpůsobilosti	64
5.1	Právní postavení potomka vyloučeného dědice	65
6	Závěr.....	67
	Resumé	69
	Seznam použitých pramenů a literatury	71

Seznam použitých zkratek

o. z. o.	Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský
obč. zák. 1950	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
obč. zák. 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
o. z.	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
o. s. ř.	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
z. ř. s.	Zákon č. 121/2012 Sb., o zvláštních řízeních soudních
tr. zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
tr. ř.	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
tr. o. p. o.	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

1 ÚVOD

Pokud je v životě člověka něco skutečně jisté a nevyhnutelné, pak je to smrt. Z pohledu lidského jde o situaci bezpochyby velmi nešťastnou, optikou práva se však zánikem lidského života mnohdy otevírá řada velmi zajímavých právních otázek, a to mimo jiné především v oblasti práva dědického.

Svou diplomovou práci jsem se rozhodla zaměřit na právo občanské, jelikož právě to mi při studiu na právnické fakultě přirostlo k srdci nejvíce. V jeho rámci pak pro mě nejzajímavější oblast představuje právo dědické, jež svou podstatou tvoří velmi specifickou a ucelenou oblast soukromého práva, s níž se v životě setká asi každý z nás.

V práci se tedy budu zabývat jedním z institutů z této právní oblasti, a to konkrétně dědické nezpůsobilosti, jež má vzhledem ke svému obsahu a povaze potenciál vyvolat řadu sporných otázek, které se pokusím rozebrat. Dědická nezpůsobilost byla historicky součástí všech civilních kodexů účinných na našem území a je též běžnou součástí právních řádů ostatních evropských států. Naše současná právní úprava jej vymezuje v rámci úpravy práva dědického, v části třetí, hlavě třetí Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Vedle dalších představuje jeden ze základních předpokladů vzniku dědického práva, potažmo samotné realizace přechodu dědictví na konkrétního dědice.

Vzhledem k tomu, že se jedná o jeden ze základních předpokladů dědění, představuje dědická nezpůsobilost velmi důležitou problematiku, které však v odborných publikacích není věnována dostatečná pozornost. Cílem této práce proto bude v první řadě podrobné vyložení právní úpravy dědické nezpůsobilosti ve světle souvisejících okolností, historického vývoje a pro přiblížení praktických řešení i z pohledu judikatury, která dopadá na rozebírané situace. V práci bude též poukázáno na problematické či sporné otázky, které právní úprava dědické nezpůsobilosti přináší. V této souvislosti bude dalším cílem práce zhodnotit dostatečnost právní úpravy v otázce výslovného prominutí zůstavitele a s ním souvisejícím zhojením důsledků, které naplnění tohoto institutu přináší.

Pro závěrečné vyhodnocení zmíněných cílů jsem stanovila následující hypotézu: *Právní úprava dědické nezpůsobilosti je jednoznačná a dostatečná, přičemž plně respektuje zásadu závaznosti vůle zůstavitele v otázce výslovného prominutí činu.* Ke splnění tohoto úkolu bude využita zejména metoda komparace, neboť celá práce bude hlouběji prokládána komparativními poznatky, jež se dané právní úpravy týkají. Vedle zmíněné půjde dále o metodu deskripce, tedy metody opisné a popisné. Nakonec bude použita též metoda analýzy a syntézy. Budu vycházet zejména z textu zákona, důvodové zprávy, odborné literatury a článků, komentářů k zákonům a také judikatury. Vlastní znalosti budu čerpat zejména ze svého dosavadního studia.

Práce bude vyjma úvodní a závěrečné kapitoly členěna do čtyř hlavních celků. První se bude zabývat obecným vymezením předmětného institutu, tedy jeho základní charakteristice a teoretickému členění. Nebude chybět ani výklad o dalších institutech, které, stejně jako dědická nezpůsobilost, též souvisejí se ztrátou dědického práva. Na jedné straně půjde o instituty, jejichž realizace znamená uplatnění jedné ze stěžejních zásad dědického práva, kterou je svoboda dědice přijmout či odmítnout dědictví. Výklad tedy bude věnován možnosti zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví a nakonec vzdání se dědictví. Na druhé straně zde budou popsány instituty, jež může uplatnit zůstavitel a ze své vůle tak z dědění vyloučit osoby, jež by se za normálních okolností staly jeho dědici. V tomto směru bude tedy stručně vyložena problematika vydědění a negativní závěti.

Další kapitola se bude zabývat otázkou absolutní dědické (ne)způsobilosti, která představuje objektivně danou (ne)možnost stát se dědicem. Pro představu ohledně vývoje předpokladů, které osobám umožňují být absolutně dědicky způsobilé, bude nejprve věnována pozornost právní úpravě v dřívějších civilních kodexech, tedy úpravě v Obecném zákoníku občanském z roku 1811 a v Občanských zákonících z let 1950 a 1964. Poté bude následovat výklad této problematiky podle současné právní úpravy. V souvislosti se základním předpokladem – tedy existence dědice v okamžiku smrti zůstavitele – bude též přiblížena otázka určování okamžiku narození a smrti fyzických osob.

Předmětem následující a současně nejrozsáhlejší kapitoly bude relativní dědická nezpůsobilost. Budou zde vyloženy důvody, se kterými objektivní právo spojuje vyloučení osoby z dědického práva, avšak pouze ve vztahu k osobě, jež je touto okolností dotčena. Charakteristiky skutkových podstat zmíněných důvodů budou předmětem jednotlivých podkapitol. U prvních dvou důvodů, které byly tradičně zakotveny již ve všech předchozích civilních kodexech, nebude chybět ani stručný historický exkurz mapující jejich vývoj. Pozornost bude též věnována možnému zhojení důsledků naplnění důvodů dědické nezpůsobilosti ze strany zůstavitele, tedy jejich výslovnému prominutí. V závěru této kapitoly budou přiblíženy procesní aspekty, jež souvisí se zjišťováním a konstatováním dědické nezpůsobilosti.

Závěrem budou v práci vyloženy důsledky, které nastanou v případě, kdy k naplnění zákonných důvodů dědické nezpůsobilosti dojde. Pozornost bude věnována též právnímu postavení potomků vyloučeného dědice ve srovnání s právním postavením potomků vyděděného nepominutelného dědice z důvodu jeho dědické nezpůsobilosti.

2 OBECNÉ VYMEZENÍ DĚDICKÉ NEZPŮSOBILOSTI

2.1 Dědická nezpůsobilost jako negativní předpoklad dědění

Vedle smrti zůstavitele, existence pozůstalosti a dědického titulu představuje dědická způsobilost jednu ze základních podmínek vzniku dědického práva konkrétní osoby, potažmo k realizaci dědické sukcese jako takové.¹ V naší zemi byla dědická nezpůsobilost teorií tradičně členěna na dědickou nezpůsobilost absolutní a relativní.

Z povahy věci je samozřejmě vyloučeno, aby po zůstaviteli dědila osoba, která v době jeho smrti již nežije, anebo, v případě právnických osob, která před touto rozhodnou skutečností zanikla. Absolutní dědická (ne)způsobilost představuje objektivně danou (ne)možnost stát se dědicem, tj. vyjadřuje zejména nutnost existence subjektu práva – fyzické či právnické osoby – který má dědit, a to v okamžiku smrti zůstavitele.

Relativní dědická nezpůsobilost je vedle toho dána hledisky subjektivními, kdy záleží na tom, zda v konkrétním případě nastala okolnost (zákonem přesně definovaná), se kterou objektivní právo spojuje vyloučení dědice z dědického práva, avšak pouze ve vztahu k osobě, již se tato okolnost dotýkala. Obě tato pojetí dědické nezpůsobilosti budou podrobně rozebrána v kapitole třetí a čtvrté.

Pozitivněprávní úprava pojem „dědic“ chápe v různých situacích odlišně. V nejširším pojetí se jedná o tzv. putativního či potencionálního dědice. Občanský zákoník na něj pamatuje v odstavci třetím § 1475, jako na toho, komu náleží dědické právo. Jedná se tedy o osobu, která má dědit na základě některého z dědických titulů, tj. která je pro případ zůstavitelovy smrti za dědice povolána na základě závěti či dědické smlouvy, nebo které svědčí intestátní dědická posloupnost. Aby však mohlo dojít k samotnému určení okruhu dědiců, se kterými bude v pozůstalostním řízení jako s dědici jednáno, musí být splněny i další podmínky.

¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. XXXI.

V této souvislosti hovoříme o dědici v užším pojetí, o dědici způsobilém, jímž je ten, kdo je dědicem v širším slova smyslu a současně:

- po vyrozumění o jeho dědickém právu a poučení o náležitostech a následcích odmítnutí dědictví, jej neodmítl,
- se dědického práva na základě smlouvy se zůstavitelem předem nezřekl,
- nebyl platně vyděděn,
- a je dědicky způsobilý.

V nejužším pojetí je potom dědicem, komu bylo na základě rozhodnutí soudu, resp. soudního komisaře, nabytí dědictví usnesením potvrzeno.²

V následujícím výkladu bude pojem dědic dále pojímán zejména v jeho nejširším smyslu, tj. bude se vztahovat především k dědici putativnímu, a to s ohledem na podstatu institutu, jež je předmětem této diplomové práce.

2.2 Další instituty související se ztrátou dědického práva

Ztráta dědického práva není spjata pouze s naplněním některého důvodu dědické nezpůsobilosti. Občanský zákoník, opírajíc se o zásadu svobody volnosti dědice dědictví přijmout či odmítnout a pořizovací svobodu zůstavitele, pamatuje též na další instituty, jejichž uplatnění vede ke znemožnění konkrétní osobě dědit, i když svou podstatou se jedná o situace zcela odlišné. Na jedné straně jde o skupinu právních jednání, jimiž se dědic zříká, odmítá či se vzdává svého dědického práva, na straně druhé jde o právní jednání zůstavitele, jímž deklaruje, že si nepřeje, aby po něm osoba, již svědčí některý z dědických titulů, dědila.

2.2.1 Vyloučení z dědického práva jako projev svobody přijmout dědictví

Současná úprava dědického práva je vedle dalších postavena na principu svobody přijmout dědictví. Jedná se o jednu ze stěžejních zásad tohoto právního odvětví, jež vyjadřuje, že nikomu nelze bez dalšího vnutit vůli zůstavitele, přestože on sám má možnost ustanovit okruh dědiců svobodně a podle svých představ.³

² SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dědické právo v praxi. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 4.

³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 728.

Samotný vznik dědického práva (tedy práva na pozůstalost či poměrný podíl z ní)⁴ a přechod práv a povinností, které jsou součástí pozůstalosti, se dle § 1479 o. z. pojí k okamžiku smrti zůstavitele. V danou chvíli není však jisté, jakým způsobem bude okruh dědiců vlastně vymezen. Proto zákon předpokládá též nutnou ingerenci soudu v podobě projednání pozůstalosti a následného rozhodnutí o potvrzení nabytí dědictví konkrétním dědicem, a to s účinky zpětně k okamžiku zůstavitelovy smrti.⁵ Než k tomu dojde, má dědic v souladu se zmíněnou zásadou možnost se prostřednictvím některých z níže uvedených institutů z dědění pro jakýkoliv důvod vyloučit.

2.2.1.1 Zřeknutí se dědického práva

Zřeknutí se dědického práva (neboli renunciace) je staronový institut, který se po mnoha letech opět vrátil do našeho právního řádu. Renunciaci upravoval již Obecný zákoník občanský, který ji však označoval jako možnost vzdát se dědického práva (dnešní označení pro jiný institut, viz níže). Uchoval ji také ještě Občanský zákoník z roku 1950, následující úprava z roku 1964 však na dřívější již nenavázala a institut vypustila.⁶

Nynější právní úprava je postavena na koncepci vzniku dědického práva až v okamžiku smrti zůstavitele a v té souvislosti zakládá ustanovení § 1480 o. z. zákaz jakékoliv dispozice s budoucím dědickým právem. Jedinou výjimkou z uvedeného zákazu představuje právě institut zřeknutí se dědického práva, který je upraven v ustanovení § 1484 o. z. Na základě toho má dědic možnost vyloučit se z dědění ještě před smrtí zůstavitele, uzavře-li s ním renunciační smlouvu mající formu veřejné listiny. Přitom se lze zřici dědického práva buď ve vztahu ke všem dědickým titulům, nebo jen k některému (typicky u zákonné dědické posloupnosti), ale současně též ve vztahu k celému budoucímu dědickému podílu, nebo jen jeho poměrné části, např. ve výši jedné poloviny či konkrétní věci, která do pozůstalosti náleží.⁷ Svého dědického práva se může dědic zřici také ve prospěch jiné osoby, v takovém případě platí vyvratitelná právní domněnka,

⁴ Srov. § 1475 o. z.

⁵ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 30.

⁶ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., 2015, pozn. 5, s. 48.

⁷ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 1461.

že účinky zřeknutí se nastanou pouze tehdy, stane-li se tato osoba dědicem. Nepominutelný dědic má možnost se zříci dědického práva jako takového, pak platí, že se současně zřiká dědictví v celém rozsahu, včetně svého práva na povinný díl.⁸ Zřekne-li se však pouze práva na povinný díl, neznamená to naopak jeho vyloučení z dědické posloupnosti.

Důsledkem zřeknutí se je skutečnost, že se na dědice hledí, jakoby jeho dědické právo (popř. část) vůbec nevzniklo a tento tedy nedědí rozsahu, jaký byl vymezen v renunciační smlouvě. Uvedené platí i pro potomky zřeknuvšího se dědice, není-li ve smlouvě ujednáno něco jiného.⁹

2.2.1.1 Odmítnutí dědictví

Dalším z projevů zásady svobody přijmout dědictví je institut odmítnutí dědictví. Právo odmítnout dědictví bylo součástí všech civilních kodexů na našem území a současná právní úprava na ně obsahově (i když s odlišnostmi) navazuje.

Na rozdíl od předchozího institutu je odmítnutí jednostranným projevem vůle, který lze realizovat výlučně po smrti zůstavitele výslovným prohlášením dědice vůči soudu, a to ve lhůtě do jednoho měsíce (resp. 3 měsíců u dědiců s bydlištěm v zahraničí) od vyrozumění o dědickém právu a následcích jeho odmítnutí. Po marném uplynutí této lhůty právo na odmítnutí dědictví zaniká. Dalším významným rozdílem je skutečnost, že dědické právo nelze odmítnout pouze ve vztahu k některému z dědických titulů, účinky se totiž vztahují na dědické právo jako celek.¹⁰ Není tedy možné, aby dědic odmítl dědit na základě pořízení pro případ smrti například za účelem zproštění povinnosti, která je pořízením založena, s tím, že uplatní své právo jako dědic zákonný.^{11,12}

⁸ Nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele, a pokud nedědí, pak jsou jimi jejich potomci. (§ 1643 o. z.) K tomu více v kapitole 2.2.2.1 o vydědění.

⁹ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1462.

¹⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 44-47.

¹¹ Srov. § 1702 o. z.

¹² PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol., pozn. 9, s. 1463.

Odmítnout dědictví může každý dědic, jemuž svědčí kterýkoliv z dědických titulů. V případě smluvního dědice tak lze však učinit pouze tehdy, jestliže to dědická smlouva nevylučuje. Nepominutelný dědic může v souladu s ustanovením § 1485 o. z. též odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu.¹³

Prohlásí-li dědic v zákonné lhůtě před pozůstalostním soudem, že dědictví odmítá, hledí se na něj, jakoby jej nikdy nenabyl, resp. přesněji řečeno, jakoby ke vzniku jeho dědického práva nikdy nedošlo. V případě, kdy dědic odmítne (nebo neodmítne či přijme) dědictví s podmínkou, výhradou nebo pouze částečně, je jeho prohlášení absolutně neplatné a soud k neplatnosti přihlédne i bez návrhu. Zdánlivé je pak prohlášení o odmítnutí dědictví, pokud dal dědic svým počínáním najevo, že dědictví přijmout chce.¹⁴ Tak je tomu v případech, kdy dědic k majetku zůstavitele přistupuje jako jeho vlastník, popř. se projevuje tak, že není pochyb o jeho vůli vstoupit do práv a povinností zůstavitele.¹⁵

2.2.1.1 Vzdání se dědictví

Zcela novou a zároveň poslední možností dědice, jak se „zbavit“ svého dědického podílu, je vzdání se dědictví. Zavedení tohoto institutu do právního řádu bylo reakcí na požadavky vyplývající z praxe, v níž se nezdávka objevovaly situace, kdy si dědic z jakéhokoliv důvodu přál, aby jeho podíl na pozůstalosti připadl jinému spoludědici. Takovému požadavku nebylo možné vyhovět prostřednictvím institutu odmítnutí dědictví, jelikož měl-li odmítnuvší dědic potomky, nastoupili na jeho místo právě oni a nikoliv ten spoludědic, jemuž by podle jejich představ měl podíl připadnout.¹⁶

Vzdání se dědictví je zvláštní případ jeho zcizení, avšak na rozdíl od zcizení tak lze učinit výlučně ve prospěch jiného dědice, popřípadě i více spoludědiců. Jedná se tedy se o minimálně dvoustranné právní jednání, jímž se na straně jedné dědic vzdává svého podílu na pozůstalosti ve prospěch jiného dědice, který tuto skutečnost na straně druhé akceptuje. Právě to je podmínkou

¹³ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 55.

¹⁴ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 56-57.

¹⁵ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2149/2009

¹⁶ ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 611

pro účinnou realizaci tohoto projevu vůle, neboť bez přijetí obmyšleným dědicem by se jednalo o právní jednání zdánlivé. Vzdát se dědictví je možné bez ohledu na povahu dědického titulu, tj. mohou tak učinit jak dědici smluvní, tak dědici závětní, ale též ti, jež mají dědit podle zákonné dědické posloupnosti.¹⁷ Je však nutné, aby měla osoba, jež se dědictví vzdává, své dědické právo postaveno na jisto. Učinit tak tedy může toliko ten dědic, jemuž svědčí dědický titul, je dědicky způsobilý, svého dědického práva se předem nezřekl a nakonec své dědictví po smrti zůstavitele ani účinně neodmítl.¹⁸

K prohlášení o vzdání se dědictví i jeho přijetí obmyšleným dědicem musí dojít pouze v pozůstalostním řízení před soudem a jen tehdy, nedošlo-li předtím k jeho odmítnutí. Lze tak učinit buď v celém rozsahu, nebo pouze zčásti a převést pouze poměrnou část dědického podílu. Důsledkem tohoto právního jednání je tedy skutečnost, že dědic, který se svého dědictví vzdal zcela, přestává být dědicem. Vzdal-li se pouze poměrné části, dochází toliko ke změně poměru ostatních dědických podílů.¹⁹ Na rozdíl od odmítnutí se však tento dědic nezbaví povinnosti uhradit dluhy zůstavitele, nýbrž je povinen k jejich úhradě společně a nerozdílně s osobou, v jejíž prospěch se svého dědického práva vzdal. Stejně tak se nezproští povinností vyplývajících z příkazů a dalších opatření, jež zůstavitel vymezil ve své poslední vůli.²⁰

2.2.2 Vyloučení z dědického práva z vůle zůstavitele

Na druhé straně přináší Občanský zákoník také nástroje, jimiž může zůstavitel svým právním jednáním za splnění stanovených podmínek „nežádoucího“ dědice z dědění vyloučit. Konkrétně se jedná se o vydědění a negativní závěť, jejichž stručná charakteristika je uvedena níže.

¹⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 60.

¹⁸ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 1468.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., 2014, pozn. 17, s. 61.

2.2.2.1 Vydědění

Na první pohled podobný dědické nezpůsobilosti, avšak při bližším porovnání v základu zásadně odlišný, je institut vydědění. Na rozdíl od výše zmíněných není vydědění s ohledem na svou povahu již součástí obecných ustanovení dědického práva, nýbrž je systematicky začleněno až v dílu pátém, který se zabývá problematikou povinného dílu.

Ústředním pojmem je zde tzv. nepominutelný dědic. Nepominutelnými dědici jsou dle § 1643 odst. 1 o. z. zůstavitelovy děti (včetně osvojení a počatého dítěte, narodí-li se živé), a pokud nedědí, jsou jimi jejich potomci. Tyto osoby však nejsou (nepominutelnými) dědici v tom smyslu, že by měly právo na podíl z pozůstalosti, nýbrž mají postavení tzv. zákonného odkazovníka. To znamená, že jim *ex lege* náleží pohledávka ve výši povinného dílu vůči dědicům, jež jsou na druhé straně zavázáni jim tuto částku vyplatit v penězích (není-li zůstavitelem či dohodou stanoveno něco jiného). Tak tomu však není, svědčí-li nepominutelným dědicům poslední pořízení zůstavitele, nebo mají-li dědit na základě intestátní dědické posloupnosti. Povinný díl představuje pouze jakousi záruku nepominutelných dědiců v případě, kdy hodnota jejich zůstaveného podílu (včetně odkazu) na pozůstalosti nedosahuje hodnoty povinného dílu, nebo pokud na ně zůstavitel ve svém posledním pořízení zcela opomněl. V takových případech může dle § 1643 odst. 2 o. z. zletilý nepominutelný dědic žádat od ostatních dědiců vyplacení částky, jež činí alespoň $\frac{1}{4}$ jeho zákonného dědického podílu, nezletilý pak částku v minimální výši $\frac{3}{4}$ zákonného dědického podílu.²¹ Pro usnadnění bude v této podkapitole nepominutelný dědic též označován jen jako „potomek“.

Vydědění představuje podle § 1646 o. z. možnost zůstavitele vyloučit nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl, případně ho v tomto právu zkrátit. Na rozdíl od dědické nezpůsobilosti se zde předpokládá vůle zůstavitele, k vydědění zásadně nedochází přímo ze zákona.

²¹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 403-405.

Problém citovaného ustanovení spočívá v tom, že hovoří toliko o vyloučení z práva na povinný díl, nikoliv z práva dědického. Podle doslovného výkladu by tak dědic sice neměl nárok na částku ve výši hodnoty povinného dílu, avšak stále by mu náleželo jeho dědické právo. Proto nepořídil-li by zůstavitel o celé své pozůstalosti závěti či dědickou smlouvou, mohl by pak vyděděný potomek dědit na základě zákonné dědické posloupnosti. Takový závěr by však byl v rozporu s podstatou tohoto institutu, jehož smyslem vždy bylo znemožnit vyděděnému potomku dědit v celém rozsahu, je-li to opodstatněné naplněním zákonných důvodů.²² Autoři odborných publikací se tak shodují na tom, že účinky vydědění je potřeba chápat ve smyslu vyloučení nepominutelného dědice jak z jeho práva na povinný díl (či zkrácení tohoto práva), tak současně z dědického práva v celém rozsahu.^{23,24}

Stejně jako v případě dědické nezpůsobilosti lze vydědit nepominutelného dědice pouze na základě naplnění zákonných důvodů. První čtyři důvody jsou vymezeny v § 1646 odst. 1 o. z. Zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který:

- mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi,
- o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevoval měl,
- byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze,
- vede trvale nezřízený život.

V souladu s ustanovením § 1646 odst. 2 o. z. může zůstavitel vydědit také nepominutelného dědice, který je dědicky nezpůsobilý, z povahy věci pouze ve smyslu § 1481 o. z. (o tom viz kapitola 4). Důsledky vydědění z tohoto důvodu budou pro přehlednost a srovnání blíže rozebrány v kapitole páté, jež se týká důsledků dědické nezpůsobilosti. Nakonec lze dle § 1647 o. z. vydědit též potomka, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že existuje obava o to, aby svým potomkům zanechal povinný díl. S ohledem na téma této práce a rozsah problematiky vydědění zde nebudou zmíněné důvody blíže rozebírány.

²² BEDNÁŘ, V. Několik poznámek k vydědění. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 10, s. 25-28.

²³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 358.

²⁴ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 415.

Co se týče vlastní realizace vydědění, má zůstavitel několik možností. V první řadě může učinit prohlášení o vydědění²⁵ nepominutelného dědice. V rámci něj může, ale také nemusí uvést zákonný důvod vydědění, který potomek podle jeho názoru naplnil. Skutečnost, zda důvod výslovně uvedl či neuvedl, má potom vliv na aktivní legitimaci k podání žaloby a důkazní břemeno v případném sporu o dědické právo.²⁶ Zůstavitel však může potomka vydědit i tzv. mlčky a po právu. K tomu dojde, jestliže pořídí o celé své pozůstalosti a nepominutelného dědice v onom posledním pořízení (popř. posledních pořízeních) zcela opomine, popř. mu zůstaví méně, než činí hodnota jeho povinného dílu. V takovém případě je však nutné, aby zůstavitel o svém potomku věděl, ale přes to se ho rozhodl k dědění nepovolat. Dá se říci, že vydědění mlčky a po právu se do jisté míry podobá konceptu dědické nezpůsobilosti, neboť se k účinnému vydědění aktivní konání zůstavitele v podobě prohlášení o vydědění nevyžaduje, nýbrž postačí, prokáže-li se v pozůstalostním řízení naplnění zákonných důvodů.²⁷

Účinky vydědění nastávají pouze v případě, je-li nepominutelný dědic vyděděn platně. V tomto směru musí být tedy splněny již zmíněné podmínky. První z nich je naplnění zákonného důvodu vydědění, jež se posuzuje k okamžiku zůstavitelovy smrti. Druhou podmínkou je pak splnění formálních požadavků při vlastním pořízení prohlášení o vydědění, které se shodují s formálními požadavky při pořízení, změně či zrušení závěti. Je-li potomek vyděděn neplatně, náleží mu povinný díl. V případě, kdy zůstavitel o své pozůstalosti nepořídil pro případ smrti, bude pak takový potomek dědit na základě zákonné dědické posloupnosti.²⁸

²⁵ Prohlášení o vydědění, jeho změnu či zrušení musí lze učinit pouze stejným způsobem, jako je tomu u pořízení, změně či zrušení závěti. (§ 1659 o. z.)

²⁶ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 365-366.

²⁷ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 415.

²⁸ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol., pozn. 26, s. 375.

2.2.2.1 Negativní závěť

V souladu s ustanovením § 1649 odst. 2 o. z. může zůstavitel svým právním jednáním z dědického práva vyloučit též jiné zákonné dědice, kteří nejsou dědici nepominutelnými. Jedná se o tzv. negativní závěť, v níž zůstavitel vyjádří svou vůli znemožnit takovému dědici nabýt jeho podíl na pozůstalosti. Na rozdíl od vydědění nemusí být v tomto případě naplněn žádný zákonný důvod, záleží čistě na vůli zůstavitele. Je však potřeba opět dodržet formální požadavky, které jsou kladeny na porřízení závěti.²⁹

²⁹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 427-428.

3 ABSOLUTNÍ DĚDICKÁ NEZPŮSOBILOST

3.1 Dřívější právní úpravy

V mírně odlišném pojetí pracovali se zmíněným rozlišením na absolutní a relativní dědickou nezpůsobilost již autoři odborné literatury za účinnosti Císařského patentu č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský. Způsobilým dědicem dle § 538 o. z. o. byl zpravidla ten, kdo byl způsobilý nabývat majetek, přitom způsobilost byla dána při splnění všeobecných podmínek na straně jedné a zvláštních podmínek na straně druhé.³⁰

Všeobecné podmínky vyžadovaly, aby byl dědic způsobilý být nositelem majetkových práv a závazků,³¹ přičemž jím mohla být jak osoba fyzická, tak osoba právnická. Právnickou osobu bylo současně možno posledním pořízením teprve zřídit.³² Způsobilým dědicem mohly být též duchovní korporace, avšak pouze na základě politických předpisů, které byly přijímány za účelem přiznání oprávnění některým duchovním řádům a kongregacím právně jednat.³³ Nebyla-li tato podmínka naplněna, jednalo se o tzv. absolutní dědickou nezpůsobilost.

Vedle toho naplnění zvláštních podmínek vedlo k vyslovení dědické nezpůsobilosti relativní, tedy nezpůsobilosti dědit po určité osobě. Relativně nezpůsobilým dědit byl:

- ten, kdo se smlouvou, jež uzavřel se zůstavitelem, zřekl svého dědického práva,
- ten, kdo byl z dědického práva zůstavitelem vyloučen posledním pořízením,

³⁰ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§ 531 až 858). Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 30.

³¹ Srov. § 538 o. z. o.

³² KRČMÁŘ, J., SPÁČIL, J. Právo občanské [IV, V], Právo rodinné, Právo dědické. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 9.

³³ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol., 2013, pozn. 30, s. 30-36.

- ten, kdo se stal dědicky nehodným v důsledku naplnění vlastních důvodů dědické nezpůsobilosti. Mezi ty řadil Obecný zákoník občanský zaprvé zločin vůči zůstaviteli, dále provinění dědice co do zůstavitelovy poslední vůle, cizoložství nebo krvesmilstvo a nerespektování čekací doby těhotnou ženou v případě zániku manželství.³⁴ Zločin vůči zůstaviteli a provinění vůči poslední vůli zůstavitele jako důvody dědické nehodnosti dle ABGB budou pro účely srovnání se současnou právní úpravou přiblíženy ve čtvrté kapitole.

Podstatné zjednodušení úpravy dědického práva s sebou přineslo přijetí zákona č. 141/1950 Sb., Občanský zákoník,³⁵ a to i v oblasti dědické nezpůsobilosti. Způsobilým dědicem mohla být jak osoba fyzická (včetně počatého dítěte, narodilo-li se živé),³⁶ tak osoba právnická, přičemž, na rozdíl od úpravy v Obecném zákoníku občanském, již nebylo možné založit ji pořízením pro případ smrti.³⁷ Relativní dědická nezpůsobilost byla omezena toliko na důvody spáchání úmyslného trestného činu vůči zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům a zavrženíhodné jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle.

Výsledkem kodifikačních prací, které probíhaly na počátku 60. let, bylo vedle dalších přijetí zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník. I přes četné novelizace zákona v průběhu doby jeho účinnosti nedošlo v oblasti dědické nezpůsobilosti k velkým změnám.³⁸ Důvody relativní dědické nezpůsobilosti zůstaly totožné (byť mírně přeformulované) s těmi, které upravoval již obč. zák. 1950, tedy spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli a dalším vyjmenovaným osobám a zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele.

³⁴ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§ 531 až 858). Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 31.

³⁵ Jednou z příčin byla skutečnost, že mimo jiné z důvodu rozsáhlého znárodňování majetku se předmětem dědění stal pouze osobní majetek, který dle zákonodárce nepotřeboval rozsáhlejší a podrobnější úpravy. viz ELIÁŠ, K. a kol. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. Praha: Linde, 2008. s. 106.

³⁶ Srov. § 5 obč. zák. 1950.

³⁷ ČAPEK, K. Občanský zákoník. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: Orbis, 1956, s. 328.

³⁸ ELIÁŠ, K. a kol., 2008, pozn. 35, s. 125.

Až po několika desítkách let došlo ke změně v absolutní dědické způsobilosti, a to účinností novely občanského zákoníku, jímž byl zákon č. 509/1991 Sb. Po několika desítkách let se tak do právního řádu opět vrátila možnost zřídit závěti nadaci.³⁹

3.2 Současná právní úprava

Právní úprava celého dědického práva doznala s přijetím současného občanského zákoníku výrazných změn. Ty proběhly, byť ne v takovém rozsahu, i v otázce dědické nezpůsobilosti, přičemž ale základní východiska zůstala zachována.

Základní pravidlo absolutní dědické nezpůsobilosti fyzických osob je zakotveno ve druhé větě ustanovení § 1479 o. z., dle něhož nedědí ten, kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním. Ke vzniku dědického práva konkrétního dědice je tedy nutné, aby přežil zůstavitele. Obecně je způsobilá dědit každá fyzická osoba, a to od narození až do její smrti.⁴⁰ Zde se absolutní dědická způsobilost shoduje s právní subjektivitou, tedy způsobilostí být v mezích právního řádu nositelem práv a povinností, kterou mají fyzické osoby dle § 23 o. z. též od narození až do smrti.

V této souvislosti je však třeba ještě připomenout právní postavení tzv. *nascitura*, tedy dítěte, které v okamžiku rozhodném pro vznik dědického práva (tj. v okamžiku smrti zůstavitele),⁴¹ není ještě narozené. Základem právní úpravy je zde čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jenž deklaruje, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Podrobněji na něj pak pamatuje ustanovení § 25 o. z., dle kterého se na počaté dítě, vyhovuje-li to jeho zájmům, hledí jako na již narozené. To znamená, že i dítě, které je v době smrti zůstavitele teprve počato, se může stát dědicem za předpokladu, že přijde na svět živé. Okamžik narození dědice, resp. narození živého dítěte, je tedy pro vznik jeho dědického práva zcela zásadní. Zákonná úprava však bližší vymezení zmíněného okamžiku nepřináší.

³⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 728 s. XX.

⁴⁰ CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M. Dědické právo. Základy soukromého práva IX. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 15.

⁴¹ Viz 1479 o. z.

Vodítkem pro posouzení, zda se dítě narodilo živé, můžeme nalézt v příloze vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky. Podle té se za narození živého dítěte považuje vypuzení či vynětí dítěte z matčina těla, jestliže novorozenec posléze dýchá či vykazuje jinou ze známek života. Tou může být činnost srdce, pulzující pupečník, či pohyb kosterního svalstva. S ohledem na podzákonost tohoto předpisu však podle něj přesný okamžik narození určit nelze.⁴² Ten určí lékař dle relevantních kritérií, která jsou ve zmíněné příloze vyhlášky uvedena. Pokud se z nějakého důvodu objeví pochybnosti, zakládá ustanovení § 25 o. z. vyvratitelnou právní domněnku, že dítě přišlo na svět živé. Narození se prokazuje rodným listem, jež vydá příslušný matriční úřad.⁴³ Pro úplnost lze ještě doplnit, že jinak posuzuje okamžik narození dítěte teorie trestního práva. Například dle Šámala totiž může matka spáchat vraždu novorozeného dítěte již od počátku porodu, tedy i v okamžiku, kdy dítě dosud neopustilo tělo matky.^{44,45}

Další zmíněnou podmínkou pro přiznání právní osobnosti nascitura, v tomto případě pro účely dědění, je jeho zájem. Právní postavení nascitura tedy odpovídá tradiční zásadě *nasciturus iam pro nato habetur quotiens de commodo eius agitur* (v překladu „ten, kdo se má narodit, pokládá se již za narozeného, kdykoli se jedná o jeho prospěch“).⁴⁶ Otázkou je, jak posoudit, zda je opravdu v konkrétní věci tento zájem dán, či nikoliv. Obvykle bývá postavení osob v právních vztazích často komplexní, kdy práva člověka na straně jedné jdou ruku v ruce s povinnostmi na straně druhé. Totéž se objevuje v oblasti dědění. Zdědí-li nasciturus nějaký majetek, např. nemovitost, je evidentní, že to s sebou přinese i povinnosti spočívající například v údržbě, placení poplatků a daní apod.

⁴² LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 180.

⁴³ Srov. § 24a Zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1497.

⁴⁵ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 70.

⁴⁶ ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 79.

Bude tedy nutné v každém jednotlivém případě s ohledem na všechny okolnosti případu posoudit, zda je mu přiznání právní osobnosti ku prospěchu či nikoliv.⁴⁷

Dalším zásadním okamžikem, jež má vliv na dědickou způsobilost, je okamžik smrti dědice. Již bylo zmíněno, že dle § 1479 o. z. je absolutně nezpůsobilá dědit fyzická osoba, která zemřela před zůstavitelem nebo současně s ním. Legální definici smrti uvádí pro své účely pouze transplantční zákon⁴⁸ v ustanovení § 2 písm. e), jako nezvratnou ztrátu funkce celého mozku včetně mozkového kmene či nevratnou zástavu krevního oběhu. Z této definice však pro zcela odlišnou povahu právní úpravy (tj. upravující problematiku odebrání orgánů) nelze v oblasti soukromého práva bez dalšího vycházet.⁴⁹ Pro účely této práce postačí dodat, že okamžik smrti určí lékař po prohlídce těla zemřelého, jejíž průběh je uveden v zákoně č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Na základě listu o prohlídce zemřelého provede příslušný matriční úřad zápis do knihy úmrtí a příslušným osobám posléze vydá úmrtní list, jež je veřejnou listinou. Dle § 26 odst. 1 o. z. se v takovém případě jedná o jednu z forem tzv. důkazu smrti. Důkazem smrti je též rozsudek o prohlášení za mrtvého. Podle § 26 odst. 2 o. z. prohlásí člověka za mrtvého i bez návrhu soud, jestliže nelze tělo stanoveným způsobem prohlédnout. Takové rozhodnutí soud vydá pouze v případě, kdy se člověk účastnil takové události, že se z okolností případu jeví jeho smrt jako jistá. Musí být tedy dány okolnosti vedoucí k absolutní jistotě ohledně smrti dané osoby. V rozsudku soud uvede den smrti, matriční úřad pak provede na základě tohoto rozhodnutí zápis do knihy úmrtí.⁵⁰

Další možností je prohlášení člověka za mrtvého na základě tzv. domněnky smrti. Soud tak může učinit pouze na základě návrhu osoby, která má na onom prohlášení právní zájem. Oproti důkazu smrti se nevyžaduje tak vysoká míra jistoty smrti dané osoby, ale je nutné, aby zde byly dány

⁴⁷ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654). Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 137.

⁴⁸ Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon).

⁴⁹ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 181.

⁵⁰ LAVICKÝ, P. a kol., 2014, pozn. 49, s. 187.

okolnosti, na jejichž základě lze mít důvodně za to, že osoba zemřela. Součástí rozhodnutí je též určení dne, který se pokládá se den smrti.⁵¹ Na základě domněnky smrti lze prohlásit za mrtvou osobu nezvěstnou, jestliže z okolností případu vyplývají vážné pochybnosti o tom, zda je osoba na živu, přičemž ale její smrt nelze označit za nepochybnou. Prohlásit za mrtvého lze též člověka, který prohlášen za nezvěstného nebyl, avšak lze mít důvodně za to, že zemřel. Na rozdíl od důkazu smrti je u domněnky smrti potřeba, aby před prohlášením za mrtvého uplynula lhůta, jež vymezuje Občanský zákoník.⁵²

Ve všech případech je součástí rozhodnutí o prohlášení za mrtvého označení dne, který platí za den smrti. Absolutně dědicky způsobilým bude tedy pouze ten, kdo zemřel později než zůstavitel, resp., jehož smrt bude v rozhodnutí určena dnem pozdějším, než je den smrti zůstavitele. Složitější bude situace, vyjde-li následně najevo, že je tato osoba stále naživu, popř. že k její smrti došlo jiný den, než je v rozhodnutí uvedeno. Tato skutečnost má na určení absolutní dědické (ne)způsobilosti zásadní vliv.

Zjistí-li se v průběhu řízení o pozůstalosti, že je naživu osoba prohlášená za mrtvou, o níž lze mít důvodně za to, že je zůstavitelovým dědicem, bude jistě nutné tuto skutečnost v pozůstalostním řízení zohlednit. Stejně tak tomu bude v případě, pokud se nově zjistí, že původně absolutně dědicky nezpůsobilá osoba zemřela později, než bylo uvedeno v prohlášení za mrtvého a v důsledku toho by měla být zůstavitelovým dědicem. V souladu s § 57 z. ř. s. soud zruší rozhodnutí o prohlášení za mrtvého, zjistí-li, že je tento člověk stále naživu. Jelikož jde o rozhodnutí o osobním stavu,⁵³ je jím dle § 135 o. s. ř. soudní komisař v pozůstalostním řízení vázán a nemůže vyřešit tuto otázku sám jako otázku předběžnou. Pro ten účel musí pozůstalostní řízení v souladu s ustanovením § 109 odst. 1 písm. b) o. s. ř. přerušit do doby, než bude o zrušení rozhodnutí o prohlášení za mrtvého (popř. změně dne smrti) pravomocně rozhodnuto. Domnívám se, že tato osoba se poté stane účastníkem řízení o pozůstalosti, resp. v případě změny dne smrti to budou její právní nástupci v postavení

⁵¹ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 113-114.

⁵² LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 343-344.

⁵³ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4813/2016.

tzv. transmisara.⁵⁴ Objeví-li však tato skutečnost až po pravomocném skončení pozůstalostního řízení, bude se podle mého názoru tento dědic moci domáhat svého podílu na pozůstalosti pouze prostřednictvím tzv. žaloby oprávněného dědice dle § 189 odst. 2 z. ř. s. Otázkou je, jak dlouhá bude promlčecí lhůta pro uplatnění jeho nároku. Mezi autory odborných publikací na tuto otázku není jednotný názor, neboť otázka promlčení se váže k povaze tohoto nároku, resp. povaze žaloby dle § 189 odst. o. z., která není jednoznačná. Plašil, Talanda a Talandová ve svém článku dospívají k závěru, že odpověď na otázku délky promlčecí lhůty bude záviset na posouzení, zda se jedná o žalobu reinvidikační (žalobu vlastníka na vydání věci), nebo zda se bude jednat o tzv. hereditatis petitio (žalobu na vydání dědictví). V prvním případě by se jednalo o nárok nepromlčitelný, a to v souladu s ustanovením § 614 o. z., jež zakládá nepromlčitelnost vlastnického práva. Ve druhém případě by se nárok promlčel, neboť se zde vychází z myšlenky, že oprávněným dědicům, jimž nebylo jejich právo deklarováno pravomocným rozhodnutím, není poskytována stejná ochrana, jako skutečným vlastníkům. Důvodem pro takový závěr by pak bylo zejména upřednostnění principu právní jistoty a vedle toho též znemožnění oprávněným dědicům domáhat se svého nároku v době, kdy by již došlo k promlčení nároku nepravého dědice na vydání bezdůvodného obohacení za uhrazené dluhy, které byly součástí pozůstalosti.⁵⁵ Dle mého názoru je nutné vycházet z myšlenky, že pozůstalost na dědice přechází již okamžikem smrti zůstavitele, a proto se v souladu s ustanovením § 614 o. z. jedná o nárok nepromlčitelný. Takový závěr však jistě není v souladu s principem právní jistoty, a to zejména vzhledem k výše zmíněnému. Domnívám se však, že by tento nepříznivý důsledek mohl být zhojen prostřednictvím institutu vydržení, pokud by byly splněny zákonem vyžadované podmínky.⁵⁶

Spornými se mohou stát též situace, kdy dojde k úmrtí více osob, které mají mezi sebou vztah, na jehož základě by mohly být svými dědici. Typickým příkladem může být dopravní nehoda či jiná událost se stejně tragickým následkem. Pro tyto případy stanoví občanský zákoník v § 27 vyvratitelnou právní

⁵⁴ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 23.

⁵⁵ PLAŠIL, F., TALANDOVÁ, I., TALANDA, A. Žaloba oprávněného dědice. Bulletin advokacie. 2020, roč. 2019, č. 1-2, s. 28-36.

⁵⁶ K tomu více srov. § 1089 a násl. o. z.

domněnku, kdy se má za to, že všechny tyto osoby zemřely současně. Pokud však z objektivních důvodů nelze dojít k závěru, že k jejich úmrtí opravdu došlo ve stejnou chvíli, musí soudní komisař v souladu s § 170 odst. 1 z. ř. s. odkázat účastníka, jehož dědické právo se zdá vzhledem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou.⁵⁷

Dědicem se může stát také právnická osoba. Té zákon přiznává právní subjektivitu od jejího vzniku až do jejího zániku, přičemž ji lze povolát k dědění nejenom závětí, ale též dědickou smlouvou. Ustanovení § 1478 o. z. dokonce připouští možnost povolát za dědice právnickou osobu, která v době úmrtí zůstavitele zatím neexistuje, a to s odkládací podmínkou, podle které musí vzniknout nejdéle do jednoho roku od smrti zůstavitele. Nevyžaduje se, aby tuto právnickou osobu zůstavitel založil přímo závětí. Tou může založit nadaci (§ 309 odst. 1 o. z.), nadační fond (§ 395 o. z.), a ústav (§ 405 odst. 1), které posléze vznikají dnem zápisu do veřejného rejstříku, a vedle nich též svěřenský fond (§ 1448 odst. 1), který vzniká okamžikem zůstavitelovy smrti.⁵⁸ Jak u dědiců – fyzických osob, tak u dědiců – právnických osob, je vznik jejich dědického práva podmíněn výše uvedenými předpoklady, a proto je soudní komisař v řízení o pozůstalosti nucen vyčkat, zda se dítě narodí živé, či zda právnická osoba opravdu vznikla do uplynutí stanovené doby.⁵⁹

Za určitou výjimku z takto upravené absolutní dědické nezpůsobilosti lze považovat postavení svěřenského nástupce, který je rovněž zůstavitelovým (následným) dědicem. Zatímco u právnických osob musí být splněna výše uvedená podmínka, tedy musí vzniknout do jednoho roku od smrti zůstavitele, u fyzických osob má zůstavitel v souladu s § 1513 o. z. možnost povolát dědicem toho, kdo v době jeho smrti nebyl ani počat. Přičemž i na následného dědice se k okamžiku dospělosti jeho dědického práva vztahují ustanovení o dědické nezpůsobilosti.⁶⁰

⁵⁷ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 31.

⁵⁸ FIALA R., DRÁPAL, L. a kol., 2015, pozn. 57, s 26-28.

⁵⁹ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 22.

⁶⁰ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., 2015, pozn. 57 s. 128.

4 RELATIVNÍ DĚDICKÁ NEZPŮSOBILOST

Stěžejní kapitolou této práce je tzv. relativní dědická nezpůsobilost, jež je, na rozdíl od objektivně vymezené absolutní nezpůsobilosti, určena hledisky subjektivními. Právní úprava důvodů pro naplnění tohoto institutu obecně vychází z úmyslu zákonodárce vyloučit osobu z dědického práva po konkrétní osobě, pakliže se dopustila společensky nepřijatelného poklesku vůči zůstaviteli, jeho blízkým, či zůstavitelovy poslední vůli. Skutky, jež dědickou nezpůsobilost zakládají, jsou svou podstatou natolik zavrženíhodné a závažné, že by bylo v rozporu s dobrými mravy a zásadami spravedlnosti, aby bylo posléze takové osobě umožněno nabýt jakékoliv výhody plynoucí z postavení dědice.⁶¹

Způsobilost dědit se obecně předpokládá, avšak naplní-li dědic svým jednáním skutkovou podstatu činu, jež dědickou nezpůsobilost zakládá, dochází k jeho vyloučení z dědického práva přímo *ex lege*, aniž by byl vyžadován jakýkoliv projev vůle zůstavitele.⁶²

Dědická nezpůsobilost se nevztahuje pouze k dědicům nepominutelným, jako je tomu například u vydědění, nýbrž dopadá na všechny potencionální zůstavitelovy dědice.

Současná právní úprava v podstatě přebrala oba dva důvody pro vyloučení z dědického práva, jež upravoval jak obč. zák. 1950, tak obč. zák. 1964, i když v poněkud pozměněné podobě. Prvním z nich je spáchání úmyslného trestného činu proti vybraným osobám, druhým pak zavrženíhodné chování proti poslední vůli zůstavitele. Současně však došlo i k rozšíření důvodů dědické nezpůsobilosti o dva nové – rozvod manželství z důvodu domácího násilí u manžela zůstavitele a zneužití či zanedbání rodičovské odpovědnosti u rodiče zůstavitele. V následující části budou rozebrány všechny současné důvody relativní dědické nezpůsobilost, a pro přehled bude uveden i stručný náhled na jejich vývoj v průběhu času.

⁶¹ ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 605.

⁶² Tamtéž.

4.1 Důvody relativní dědické nezpůsobilosti

4.1.1 Čin povahy úmyslného trestného činu

Jak již bylo výše zmíněno, institut dědické nezpůsobilosti (dříve označován jako dědická nehodnost) byl zakotven ve všech kodifikacích občanského práva na našem území, přičemž všechny tradičně uváděly (byť s odlišnostmi) jako důvod pro vyloučení z dědického práva spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, popř. dalším osobám, jež jsou zůstaviteli blízké. Pro představu ohledně vývoje tohoto důvodu jsou níže stručně shrnuta základní východiska jednotlivých ustanovení dřívějších právních úprav, týkajících se právě úmyslného trestného činu jako důvodu pro vyloučení z dědického práva. Podrobněji bude však nastíněna zejména právní úprava v obč. zák. 1964, a to především proto, že se i v současné době stále vyskytují případy, na něž je podle názoru Nejvyššího soudu nutno aplikovat právě tu právní úpravu, jež byla účinná v době, kdy k takovému provinění došlo.⁶³ Problematika posuzování časového aspektu dědické nezpůsobilosti v kontextu tohoto rozhodnutí bude však blíže rozvedena až v části práce, jež se týká současného pojetí tohoto důvodu.

4.2.1.1 Dřívější právní úpravy

Jedním z důvodů dědické nehodnosti a potažmo tedy i relativní dědické nezpůsobilosti, bylo dle Obecného zákoníku občanského spáchání zločinu vůči zůstaviteli. V roce 1852 byl přijat Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl po rozpadu Rakouska-Uherska českým státem recipován a platil na našem území až do konce roku 1961. Jak název napovídá, trestní zákon byl postaven na tzv. tripartici trestných jednání – zločiny, přečiny a přestupky. Důvodem dědické nehodnosti bylo však pouze spáchání zločinu ve smyslu trestního zákona, tedy zákonem jasně definovaného jednání, k jehož spáchání byl vyžadován zlý úmysl.⁶⁴ Stejný důsledek mělo i jednání ve stádiu pokusu. Přitom pro vyslovení závěru o dědické nehodnosti nebylo relevantní, zda vůbec došlo k řízení o tomto činu. Byl-li pachatel za své jednání stíhán a došlo k jeho odsouzení, byl tento odsuzující rozsudek pro určení dědické nehodnosti

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5238/2017-192.

⁶⁴ Více viz § 1 zákona č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927.

závazný – to však neplatilo v případě rozsudku zprošťujícího. Nezáleželo ani na tom, zda došlo k zániku trestního postihu v důsledku promlčení trestnosti činu, odpykání nebo prominutí trestu či udělení milosti, nebo zda byl vyžadován souhlas dotčené osoby k trestnímu stíhání. Podmínkou bylo, že tento zločin směřuje přímo vůči osobě zůstavitele, tedy v době, kdy byl na živu, přičemž ten měl následně možnost pachateli jeho čin konkludentně odpustit.⁶⁵

Občanský zákoník z roku 1950 tento důvod upravoval totožně jako Občanský zákoník z roku 1964 a současná právní úprava z nich do značné míry vychází. V době účinností zmíněných zákonů platily na našem území tři trestní kodexy, a to zákon z roku 1950, dále z roku 1961 a současný zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. V této souvislosti se časem měnila definice a vůbec celkové pojetí trestného činu,⁶⁶ pro účely této práce je však stěžejní, že až na výjimku⁶⁷ nedošlo k změnám základních předpokladů trestněprávní odpovědnosti fyzické osoby, jež byla pro tehdy platnou úpravu dědické nezpůsobilosti směrodatná. S ohledem na řečené zůstal tedy i koncept dědické nezpůsobilosti po celou dobu účinností těchto civilních kodexů nezměněn.

Nemohl dědit, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům.⁶⁸ První podmínkou bylo tedy spáchání úmyslného trestného činu. Proto k dědické nezpůsobilosti nevedlo jednání, které sice naplňovalo znaky skutkové podstaty, ale z jakéhokoliv důvodu se o trestný čin ve smyslu trestního zákona nejednalo. Vyloučen tak byl pouze dědic, který byl způsobilý nést za své jednání trestněprávní odpovědnost, tedy pouze osoba příčetná, která v době spáchání činu dovršila věku 15 let.⁶⁹

Přitom, stejně jako jindy, nebylo relevantní, zda došlo k zániku trestnosti činu pro jeho promlčení, smrt pachatele, účinnou lítost, amnestii či individuálně

⁶⁵ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§ 531 až 858). Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 38-40.

⁶⁶ Od pojetí materiálně-formálního, na kterém byly postaveny trestní zákony z let 1950 i 1961, až po pojetí formální, z nějž vychází současný trestní zákoník. viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 116.

⁶⁷ Výjimkou je tzv. relativní příčetnost mladistvých pachatelů, jež do právního řádu přinesl zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. K tomu blíže současná úprava v kap. 4.1.2.

⁶⁸ Viz § 469 zákona č. 40/1964 Sb. a § 522 zákona č. 141/1950 Sb.

⁶⁹ Srov. § 10 a 11 zákona č. 86/1950 Sb., Trestní zákon; § 11 a 12 zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon; § 25 a 26 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

udělenou milost.⁷⁰ Tento závěr byl ostatně zastáván již za o. z. o., vyplýval (stejně jako je tomu dnes) z většiny odborných publikací a byl respektován též judikaturou.⁷¹ Překvapivým a v části nesprávným se proto zdá být odůvodnění poměrně nového rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 5238/2017-II, v jehož odůvodnění se konstatuje, že pokud došlo ke zproštění obžaloby pro zánik trestnosti činu zanedbání povinné výživy, který se v řešeném případě prokazatelně stal, nebyly tak naplněny předpoklady, které § 469 obč. zák. vyžadoval.⁷²

Nakonec vliv neměla ani skutečnost, že nedošlo k odsouzení pachatele za tento čin v trestním řízení. Byl-li ve věci vydán odsuzující rozsudek, pozůstalostní soud jím byl vázán. V opačném případě byl soud oprávněn učinit si úsudek o spáchání úmyslného trestného činu sám, a to s účinky výhradně pro konkrétní dědické řízení.⁷³ Okruh osob, vůči kterým úmyslný trestný čin směřoval, byl užší, než jak je vymezen v současné právní úpravě. Jak už bylo výše zmíněno, jednání muselo být namířeno proti samotnému zůstaviteli, jeho manželu, dítěti nebo rodiči. Směřoval-li čin proti registrovanému partneru zůstavitele, dědická nezpůsobilost nenastala.⁷⁴ Pro zhojení překážek dědění pak mohl zůstavitel dědici tento čin odpustit, o tom bude však podrobněji pojednáno v kapitole 4.2.

4.2.1.1 Čin povahy úmyslného trestného činu v současné právní úpravě

Současná právní úprava formuluje první důvod pro vyloučení osoby z dědického práva v první části ustanovení § 1481 o. z. Dědicky nezpůsobilým je ten, kdo spáchal čin, jež má *povahu* úmyslného trestného činu, a to proti zůstaviteli, jeho předku, potomku, nebo manželu.

Okruh osob, vůči kterým deliktní jednání pro vyslovení dědické nezpůsobilosti může směřovat, je dán taxativně. Není proto možné ho žádným způsobem rozšiřovat, a to ani o jiné blízké osoby, se kterými může mít zůstavitel vztah stejných (či dokonce lepších) kvalit, jako s osobami zde uvedenými.

⁷⁰ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1411.

⁷¹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997, sp. zn. 24 Co 315/97-82.

⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5238/2017-II.

⁷³ Srov. např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 5. 4. 1921, sp. zn. Rv I 6/21; Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997, sp. zn. 24 Co 315/97-82.

⁷⁴ SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dědické právo v praxi. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 6.

Oproti dřívější právní úpravě došlo k rozšíření tohoto výčtu, kdy se vedle zůstavitele již nejedná pouze jeho o děti, manžela a rodiče, ale nyní se sem řadí navíc všichni zůstavitelovi předci a potomci. Aby byl seznam kompletní, je nutné pamatovat i na registrované partnery, kteří mají dle § 3020 o. z. obdobná práva a povinnosti jako manželé i v oblasti práva dědického, tedy do okruhu těchto osob je potřeba řadit i je.⁷⁵ Příbuzenský vztah je vždy nutné posoudit k okamžiku naplnění skutkové podstaty trestného činu, není proto relevantní, zda následně dojde například k rozvodu manželství.⁷⁶

Druhou a zásadní změnou je jiná formulace zmíněného důvodu. Již v předchozí kapitole bylo řečeno, že dřívější právní úprava vyloučení trestně neodpovědných osob z dědického práva pro tento důvod nepřipouštěla,⁷⁷ jelikož požadovala spáchání úmyslného trestného činu, potažmo tedy trestně odpovědného pachatele. Platná právní úprava je však již v tomto směru o něco dokonalejší. Pro vyloučení z dědického práva nyní postačí protiprávní jednání, které svou povahou sice naplňuje skutkovou podstatu některého z trestných činů, avšak z důvodu nepřičetnosti či nízkého věku pachatele se o trestný čin ve smyslu trestního zákona nejedná.⁷⁸

Pro pochopení všech souvislostí je nutné přesunout se do oblasti práva trestního, jehož stěžejní předpis, tj. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, definuje v ustanovení § 13 trestný čin následovně: „(1) *Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. (2) K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*“

Jak vyplývá ze zmíněné definice, k tomu, aby se jednalo o trestný čin, je třeba naplnění následujících znaků.

⁷⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 6.

⁷⁶ KRÁLOVÁ, J., ECK, L. Dědická nezpůsobilost. Ad Notam. 2004, roč. 10, č. 2, s. 34-38.

⁷⁷ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1411.

⁷⁸ ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 605.

V první řadě jde o znak protiprávnosti, kterou je nutné posuzovat vždy ve vztahu k celému právnímu řádu. Trestný čin lze spáchat pouze jednáním, které je nedovolené a zakázané ve všech oblastech, tedy ne jen v rovině práva trestního. Není-li naplněn definiční znak protiprávnosti, nejedná se o trestný čin a tedy ani o důvod dědické nezpůsobilosti.⁷⁹ Tak tomu bude v případech jednání, ke kterým došlo za některé z okolností vylučujících protiprávnost.⁸⁰ Podle tr. zákoníku jsou jimi krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko, oprávněné použití zbraně,⁸¹ přičemž se nejedná o výčet taxativní.⁸²

Trestný čin je dále charakterizován typovými znaky, které tvoří jeho skutkovou podstatu. Jedná se o individuální objekt (konkrétní zájem, který je daným ustanovením chráněn), objektivní stránku (zejména jednání, následek a kauzální vztah mezi nimi), subjekt (někdy je vyžadován pachatel ve speciálním či konkrétním postavení) a subjektivní stránku (zejména zavinění).⁸³ S ohledem na zavinění je třeba připomenout, že Občanský zákoník pro vyloučení z dědického práva vyžaduje zavinění ve formě úmyslu. Přitom není relevantní, zda se jedná o úmysl přímý (tedy jestliže pachatel chtěl zákonem popsáním způsobem porušit či ohrozit zájem chráněný trestním zákonem), nebo úmysl nepřímý (tedy pokud pachatel věděl, že svým jednáním může porušení nebo ohrožení zájmu způsobit a pro případ, že způsobí, s tím byl srozuměn).⁸⁴

V návaznosti na určení okruhu osob, vůči kterým spáchaný čin směřuje, se nabízí otázka, jak vlastně posoudit, zda byl čin opravdu namířen proti nim. Ačkoliv to zákon výslovně neřeší, domnívám se, že tak tomu bude pouze u trestných činů, jejichž skutková podstata vymezuje tzv. hmotný předmět útoku. Tím jsou obecně reálné věci či lidé, jež jsou trestným činem bezprostředně zasaženi a prostřednictvím nichž je zasažen i onen konkrétní chráněný zájem (objekt).⁸⁵ V kontextu dědické nezpůsobilosti tedy bude hmotným předmětem útoku daného činu právě zůstavitel, jeho potomek, předek, manžel či registrovaný

⁷⁹ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 148.

⁸⁰ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1459.

⁸¹ Srov. § 28-32 tr. zákoníku.

⁸² ŠÁMAL, P. a kol., 2012, pozn. 79, s. 384-385.

⁸³ ŠÁMAL, P. a kol., 2012, pozn. 79, s. 144-145.

⁸⁴ Viz § 15 tr. zákoníku.

⁸⁵ ŠÁMAL, P. a kol., 2012, pozn. 79, s. 154-155.

partner, případně též věc, která jim náleží. S ohledem na povahu citovaného ustanovení připadají v úvahu zejména trestné činy proti životu a zdraví, proti svobodě, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti či trestné činy majetkového charakteru.⁸⁶ Není však vyloučeno, aby k naplnění tohoto důvodu došlo též spácháním činu spadajícího do jiné kategorie. Příkladem mohou být některé trestné činy obecně nebezpečné, u nichž hrozí konkrétní nebezpečí v podobě reálného ohrožení určitých osob. Tak tomu bude dle mého názoru například při obecném ohrožení, dojde-li spácháním tohoto činu k ohrožení vedle dalších též některé z osob patřících do zmiňovaného výčtu.

Jako další vodítko pro posouzení, zda čin směřuje vůči vymezeným osobám, by se na první pohled mohla jevit skutečnost, zda by se zmíněné osoby ocitly v případném trestním řízení v pozici poškozeného dle § 43 odst. 1 tr. ř. Poškozeným je dle citovaného ustanovení osoba, jíž bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková či nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel bezdůvodně obohatil. Domnívám se, že v daném případě posouzení „směřování“ činu podle tohoto hlediska není možné. Zaprvé by v takové situaci nebyly zahrnuty případy, kdy dojde k pouhému pokusu či přípravě trestného činu, neboť v těchto případech nedojde k jejich dokonání a tedy ani ke vzniku újmy. Zadruhé v pozici poškozených může být též osoba, jíž sice vznikla spácháním úmyslného trestného činu újma, avšak tato nemusela být způsobena úmyslně. Jinak řečeno, způsobení takové újmy nemuselo být primárním účelem spáchání daného úmyslného trestného činu, nýbrž se mohlo jednat o pouhý „sekundární“ důsledek spáchaného činu. V takovém případě by nebyl naplněn účel dědické nezpůsobilosti, jež spočívá ve vyloučení z dědického práva dědice, jež se úmyslně dopustil určitého společensky neakceptovatelného poklesku vůči vymezeným osobám.

V souvislosti s kategorizací trestných činů nyní hovoříme o přečinech a zločinech. Přečiny jsou dle § 14 odst. 2 tr. zákoníku všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné, na něž zákon stanoví horní sazbu trestu odnětí svobody v maximální délce pěti let. Zločiny jsou pak dle § 14 odst. 3 tr. zákoníku všechny trestné činy, které nejsou přečiny. Podkategorií zločinů jsou zvláště závažné

⁸⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 38.

zločiny, jimiž jsou trestné činy s minimálně desetiletou horní hranicí trestní sazby. Z dikce ustanovení § 1481 o. z. však vyplývá, že pro závěr o dědické nezpůsobilosti není rozhodné, zda došlo ke spáchání přečinu, zločinu popř. zvláště závažného zločinu, hovoří se zde o trestném činu jako takovém.⁸⁷

V souladu s ustanovením § 111 tr. zákoníku se za důvod k vyloučení z dědického práva bude považovat též trestný čin ve stádiu pokusu či přípravy (je-li trestná) a vedle toho i účastenství na trestném činu ve formě organizátorství, návodu či pomoci.⁸⁸ Přípravou trestného činu ve smyslu § 20 tr. zákoníku jako důvodu dědické nezpůsobilosti se rozumí situace, kdy pachatel (dědic) úmyslně vytváří podmínky pro to, aby mohl vůči zůstaviteli a jeho blízkým spáchat určitý zvláště závažný zločin. Přitom trestnost přípravy musí být u konkrétního trestného činu stanovena, jinak se o trestný čin ve smyslu § 111 nebude jednat a tedy ani o důvod vyloučení dědice z jeho dědického práva. V případě pokusu postačí, jestliže jednání dědice bude toliko bezprostředně směřovat k dokonání činu povahy úmyslného trestného činu, aniž by k jeho dokonání nakonec došlo. Bezprostředním směřováním je pak nutno chápat situace, kdy již dochází k přímému ohrožení předmětu útoku – v tomto případě tedy některé ze zmíněného okruhu osob či věci, jež těmto osobám náleží.⁸⁹ Nakonec k naplnění důvodu dědické nezpůsobilosti dojde též tehdy, dopustí-li se trestného činu vůči zůstaviteli či jeho blízkým jiný pachatel, bude-li se dědic na takovém činu podílet jako pomocník, návodce nebo organizátor. V takovém případě bude tedy dědicky nezpůsobilý dědic, jež se na trestném činu podílel, aniž by sám svým jednáním skutkovou podstatu činu naplnil. V této souvislosti k vyloučení z dědického práva tedy postačí, jestliže dědic jinému pachateli umožní či usnadní trestný čin spáchat (pomoc), jestliže v jiném vzbudí rozhodnutí spáchat takový trestný čin (návod) nebo jestliže dědic spáchání trestného činu vůči zůstaviteli a jeho blízkým zosnuje či řídí (organizování).⁹⁰

⁸⁷ ŠVESTKA, J., DVORČÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 38.

⁸⁸ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 38.

⁸⁹ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 296.

⁹⁰ Srov. § 24 tr. zákoníku.

Podle současné právní úpravy dopadá tento důvod dědické nezpůsobilosti tedy na:

a) všechny osoby bez ohledu na jejich trestněprávní odpovědnost

První podmínku pro trestní odpovědnost osoby za konkrétní čin přináší ustanovení § 25 tr. zákoníku, dle kterého může být za trestný čin trestně odpovědná pouze osoba, která v době spáchání činu dovršila patnáctý rok svého věku. Další podmínkou je tzv. přičetnost pachatele, neboť je vyloučeno, aby byla trestně odpovědná osoba, která pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohla rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Třetí z podmínek pak souvisí pouze s mladistvými pachateli, kterých se týká i tzv. podmíněná či relativní přičetnost.⁹¹ Trestně odpovědný totiž není ani mladistvý pachatel, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat protiprávnost spáchaného činu nebo ovládat své jednání.⁹²

b) osoby, jejichž trestní odpovědnost za trestný čin zanikla

Jak již bylo zmíněno, na vyloučení osoby z dědického práva nemá žádný vliv ani skutečnost, že její trestní odpovědnost za spáchaný trestný čin ze zákonných důvodů zanikla. Tak je tomu v případech, kdy dojde k promlčení trestní odpovědnosti, dále v případě účinné lítosti u taxativně vyčtených trestných činů tehdy, jestliže pachatel dobrovolně zamezil či napravil škodlivý následek, nebo o spáchání trestného činu učinil oznámení příslušnému orgánu v době, kdy následku mohlo být ještě zabráněno.⁹³ Dále se jedná též o ty osoby, u nichž zanikla trestní odpovědnost (výkon trestu) v důsledku jejich smrti, z důvodu udělením milosti či amnestijním rozhodnutím prezidenta republiky ve formě abolice (agraciace), nebo na základě speciálního zákona.⁹⁴ Stejný závěr bude dán též v případech zániku trestnosti přípravy, pokusu a účastenství na trestném činu.⁹⁵

⁹¹ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 370.

⁹² Srov. § 5 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

⁹³ U mladistvých navíc platí zvláštní ustanovení o účinné lítosti. Viz § 7 zákona č. 218/2003 Sb..

⁹⁴ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 285-286.

⁹⁵ Viz. § 20 odst. 3 tr. zákoníku; § 21 odst. 3 tr. zákoníku; § 24 odst. 3 tr. zákoníku.

c) osoby, na které se hledí, jakoby nebyly odsouzené

Pro kompletní přehled je nakonec vhodné zmínit též případy, kdy se na osobu hledí, jakoby nebyla odsouzena. Ani tento fakt totiž není směrodatný k určení dědické nezpůsobilosti konkrétní osoby. Patří sem situace, kdy dojde k zahlazení odsouzení buď na základě zákona, rozhodnutím soudu nebo rozhodnutím prezidenta republiky,⁹⁶ ale i další zákonem vymezené skutečnosti, se kterými je spojena fikce neodsouzení.

Prvním dnem roku 2012 nabyl účinnosti zákon č. 218/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Pro oblast relativní dědické nezpůsobilosti to znamenalo jediné – došlo k rozšíření okruhu dědiců, jež se mohou stát dědicky nezpůsobilými z důvodu spáchání činu povahy úmyslného trestného činu vůči zůstaviteli a jeho blízkým. Konstrukce trestněprávní odpovědnosti právnických osob je však značně složitá, proto zde budou zmíněny jen základní principy, na nichž je tento koncept postaven.

Základním předpokladem je protiprávní jednání, k němuž došlo v rámci činnosti právnické osoby nebo v jejím zájmu. Přitom pro vznik její trestní odpovědnosti je dle § 8 odst. 1 t. o. p. o. nutné, aby se takového jednání dopustil:

- a. statutární orgán, jeho člen či jiná osoba, která je v rámci právnické osoby ve vedoucím postavení a je oprávněna jejím jménem nebo za ní jednat,
- b. ten, kdo je v rámci právnické osoby ve vedoucím postavení, vykonávali v rámci právnické osoby řídicí nebo kontrolní činnost, i když se nejedná o osobu výše uvedenou
- c. ten, kdo disponuje rozhodujícím vlivem na řízení právnické osoby, pokud bylo jeho jednání alespoň jednou z podmínek vzniku následku, jež podmiňuje trestí odpovědnost právnické osoby
- d. zaměstnanec či jiná osoba v obdobném postavení při plnění svých pracovních úkolů, i když se nejedná o osobu výše uvedenou.

Další podmínkou jejich trestní odpovědnosti je tzv. přičitatelnost spáchání takového činu. Právnické osobě lze bez dalšího přičíst jednání osob, jež jsou výše

⁹⁶ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 408.

uvedeny v písmenech a. až c. Co se týče zaměstnanců a osob v obdobném postavení, je jejich jednání přičitatelné pouze tehdy, jestliže tak činili na podkladě rozhodnutí, schválení či pokynu orgánů právnické osoby nebo vedoucích osob uvedených v a. až c. Pokud tomu tak nebylo, lze právnické osobě přičíst jednání zaměstnanců též tehdy, pokud tyto osoby neučinily všechna opatření, která učinit měla podle zvláštního právního předpisu, či která po nich lze spravedlivě požadovat.⁹⁷

Právnické osoby mohou být odpovědné zásadně za veškerá trestná jednání, které ve své zvláštní části uvádí tr. zákoník, avšak s výjimkou taxativně vypočtených trestných činů, jež uvádí v ustanovení § 7 tr. o. p. o. Ty pro účely tohoto zákona trestnými činy vůbec nejsou a právnickou osobu za ně tedy nelze v rovině trestního práva nijak postihnout. Zmíněná výjimka je tvořena zejména trestnými činy, jejichž skutkovou podstatu lze z principu naplnit pouze jednáním osoby fyzické nebo u nichž by šlo jen těžko poznat, zda byly spáchány v zájmu či v rámci činnosti právnické osoby. Dále se jedná například o některé vlastnoruční delikty (tedy takové, jež vyžadují osobní jednání pachatele), trestné činy s konkrétním nebo speciálním subjektem a další. Pro účely této práce postačí však dodat, že i po „odečtení“ těchto výjimek, za které právnické osoby postihnout nelze, stále zbývá mnoho trestných činů, jimiž mohou první důvod dědické nezpůsobilosti naplnit.⁹⁸

Již výše bylo zmíněno, že k vyloučení z dědického pro tento důvod je třeba jednání úmyslné. Forma zavinění se u právnické osoby odvozuje od zavinění osoby fyzické, která za ni jednala. Pokud skutkovou podstatu trestného činu svým jednáním naplnilo více osob, jejichž jednání je právnické osobě přičitatelné, a tyto jednaly v různých formách zavinění, bude se druh i stupeň zavinění odvíjet od té osoby, jejíž jednání bylo pro naplnění skutkové podstaty rozhodující.⁹⁹

V ostatních směrech týkajících se podmínek tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti se výklad u právnických osob od již uvedeného neliší.

⁹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 213-216.

⁹⁸ ŠÁMAL, P. a kol., 2018, pozn. 97, s. 142-143.

⁹⁹ ŠÁMAL, P. a kol., 2018, pozn. 97, s. 146.

Jisté výkladové problémy s sebou přináší otázka časového aspektu tohoto důvodu. Celkem jednoznačně se autoři odborných publikací shodují, že za čin povahy úmyslného trestného činu odůvodňující dědickou nezpůsobilost dle § 1481 je třeba považovat pouze jednání, ke kterému došlo v době, kdy je zůstavitel ještě na živu, a to bez ohledu na osobu, vůči které předmětný trestný čin směřuje.¹⁰⁰ Sporné však mohou být otázky posuzování dědické nezpůsobilosti ve vztahu k přechodným ustanovením občanského zákonu. Dle § 3069 o. z. se při dědění použije právo, které platilo (resp. bylo účinné) v den smrti zůstavitele. Citovaným ustanovením se zabýval též Nejvyšší soud. V odůvodnění rozhodnutí z roku 2016, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016, soud konstatuje, že § 3069 o. z. je zcela běžným pravidlem, které se v dědickém právu užívá. Přičemž se v případě těchto ustanovení jedná o princip tzv. nepravé zpětné účinnosti zákona a znamená to, že všechny hmotněprávní otázky, které jsou spojené s děděním, se řídí podle nově přijaté právní úpravy, s výjimkou otázek řešených v § 3070-3072 o. z.^{101,102} K odlišnému závěru však Nejvyšší soud došel ve svém rozhodnutí z roku 2017, ve kterém se zabýval přímo aplikovatelností přechodného ustanovení § 3069 o. z. na institut dědické nezpůsobilosti. Soud v odůvodnění nejprve v obecné rovině konstatoval samozřejmost aplikace právní úpravy účinné v době smrti zůstavitele. V tomto případě však vycházel z myšlenky, že dědická nezpůsobilost vzniká již okamžikem spáchání činu, nikoliv smrtí zůstavitele. Přičemž pokud by se jednání, ke kterému došlo za účinnosti předchozí právní úpravy (a tedy i vznik právních poměrů – dědické nezpůsobilosti) posuzovalo dle právní úpravy nové, jednalo by se o bezpochyby pravou zpětnou účinnost zákona, kterou náš právní řád neumožňuje.¹⁰³ Stejně jako Bednář si však s tímto názorem dovolím nesouhlasit. Také se domnívám se, že okamžik naplnění důvodu dědické nezpůsobilosti a okamžik vzniku dědické nezpůsobilosti nejsou totožné. O tom svědčí mimo jiné skutečnost, že dědická (ne)způsobilost se posuzuje k okamžiku smrti zůstavitele. Slovy autorů komentáře: *„je den smrti je významný dále pro stanovení okruhu zákonných dědiců zůstavitele při zákonné*

¹⁰⁰ Srov. např. FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015 s. 35. Dále též např. KARHANOVÁ, Martina. Dědická nezpůsobilost a vydědění vs. přečiny a zločiny. Ad Notam. 2011, roč. 17, č. 4, s. 7-11.

¹⁰¹ Citovaná ustanovení řeší otázku platnosti posledního pořízení, smlouvy o zřeknutí se dědického práva a prohlášení o vydědění učiněné za účinnosti dřívější právní úpravy.

¹⁰² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016.

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5238/2017-II.

*dědické posloupnosti, pro posouzení dědické způsobilosti dědice (odkazovніка), tj. určení existence či neexistence důvodů nezpůsobilosti (§ 1481-1482),...*¹⁰⁴

Na tom nic nemění ani skutečnost, že může zůstavitel dědici čin, jež jeho dědickou nezpůsobilost zakládá, za svého života výslovně prominout. Zůstavitel v takovém případě výslovně promíjí jednání, jehož se vůči němu či jeho blízkým dědic dopustil, nikoliv jeho dědickou nezpůsobilost. Pokud bychom tedy vycházeli ze zmíněného závěru, nemělo by pak posouzení, zda se jedná či nejedná o pravou zpětnou účinnost při aplikaci nové právní úpravy na jednání, ke kterému došlo za účinnosti právní úpravy předchozí, žádný význam.¹⁰⁵

4.1.2 Zavrženíhodné jednání proti poslední vůli

4.2.2.1 Dřívější právní úpravy

Druhý důvod dědické nezpůsobilosti má, stejně jako předchozí, v dědickém právu už jistou tradici. Pamatoval na něj i Obecný zákoník občanský jako na jednu z příčin nezpůsobilosti dědit. Z dědického práva byl dle § 542 o. z. o. vyloučen, kdo donutil nebo podvodně svedl zůstavitele k projevu poslední vůle, kdo takový projev nebo jeho změnu překazil nebo potlačil poslední pořízení již zřízené. Předpokládalo se tedy jednání, jímž se nehodný dědic snažil o uspořádání dědické posloupnosti v rozporu s vůlí zůstavitele. K naplnění citované skutkové podstaty mohlo dojít jak aktivním konáním, tak úmyslným opomenutím, pokud tak dědic jednal v úmyslu znemožnit zůstaviteli projevit jeho poslední vůli. Tak tomu bylo například v situaci, kdy přes žádost zůstavitele dědic nezajistil přítomnost potřebných svědků k sepsání posledního pořízení.¹⁰⁶ Takto vyloučený dědic současně odpovídal za škodu, která v důsledku toho vznikla třetí osobě.

Občanský zákoník z roku 1950 tento důvod upravoval totožně jako Občanský zákoník z roku 1964. Nemohl dědit, kdo se dopustil zavrženíhodného jednání směřujícího proti projevu poslední vůle zůstavitele. S ohledem na to,

¹⁰⁴ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 619.

¹⁰⁵ BEDNÁŘ, V. K dědické nezpůsobilosti a jejímu posuzování. Bulletin advokacie. 2019, č. 12, s. 24-25.

¹⁰⁶ Srov. např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. 11. 1926, sp. zn. Rv I 875/26.

že současná právní úprava (až na několik menších odlišností) tento důvod převzala, omezím se na společný výklad v následující kapitole s poukazem na zmíněné odlišnosti předmětných úprav.

4.2.2.1 Zavrženíhodný čin proti poslední vůli zůstavitele v současné právní úpravě

Ustanovení § 1481 o. z. stanoví, že je z dědického práva vyloučen ten, kdo se dopustil zavrženíhodného jednání proti zůstavitelově poslední vůli. Při bližším porovnání je zřejmé, že jak již bylo řečeno, také tento důvod pro vyloučení z dědického práva doznal jistých změn.

Oproti předchozí právní úpravě došlo k rozšíření okruhu projevů vůle zůstavitele, proti nimž zavrženíhodné jednání musí – pro vyloučení z dědického práva – směřovat. Občanské zákoníky z let 1950 i 1964 požadovaly, aby takové jednání směřovalo proti *projevu* zůstavitelovy poslední vůle. Nyní je již chráněna zůstavitelova poslední vůle vůbec, tj. vedle pořízení pro případ smrti, i všechny další listiny, ve kterých zůstavitel svou poslední vůli projevuje. Zavrženíhodný čin musí směřovat proti těm právním jednáním, kterými zůstavitel vymežil okruh dědiců, resp. které mají nějaký vliv na jeho určení. Totéž platí o projevech vůle zůstavitele směřujících k tomu, aby došlo či naopak nedošlo k dědění ze zákona. Vedle závěti, dědické smlouvy a dovětky je to tedy nyní též:

- prohlášení o vydědění dle § 1646 a násl. o. z.,
- negativní závěť dle § 1649 odst. 2 o. z.,
- smlouva o darování pro případ smrti dle § 2063 o. z.,
- manželská smlouva o majetkovém režimu v části týkající se uspořádání majetkových poměrů pro případ zániku manželství smrtí, která se považuje za smlouvu dědickou dle § 718 odst. 2 o. z.,
- smlouva o zřeknutí se dědického práva dle § 1484 o. z.,
- příkaz k započtení dle § 1663 o. z.,
- listina o povolání správce pozůstalosti dle § 1556 o. z.

Chráněna jsou také všechna jejich doplnění, změny, odvolání a zrušení.¹⁰⁷

¹⁰⁷ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 39.

Druhou změnou je upřesnění situací, na které citované ustanovení dopadá. Občanský zákoník doplnil demonstrativní výčet jednání, která svou podstatou naplňují kritérium „zavrženíhodné“. Takovým jednáním je dle zákona zejména to, že potencionální dědic zůstavitele k projevu poslední vůle *donutil nebo lstivě svedl*, projev poslední vůle zůstaviteli *překazil* nebo jeho poslední pořízení *zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ...*“ Zákodárce zde tedy pamatuje nejen na jednání, která se dotýkají přímo listiny, v níž je obsažena poslední vůle (zfalšování, podvrhnutí či úmyslné zničení posledního pořízení), ale směřuje i proti těm případům, kdy se potencionální dědic snaží o zmaření uplatnění takových listin, popř. sledují ovlivnění realizace projevu poslední vůle.¹⁰⁸ Stejně jako za účinnosti Obecného zákoníku občanského k tomu může dojít jak aktivním konáním (například zabrání-li potencionální dědic zůstaviteli odejít k notáři za účelem pořízení závěti), tak též pasivním. Jedná se o výčet příkladný, a tak se vedle uvedených může jednat o všechna další úmyslná jednání proti poslední vůli zůstavitele, která se dají co do motivace, formy, intenzity nebo účinku charakterizovat jako zavrženíhodná.¹⁰⁹

Ke stejným závěrům dospěl ve svých rozhodnutích i Nejvyšší soud, který shrnul, že se o zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele může jednat pouze v případě, kdy se dědic snaží o jiné uspořádání dědické posloupnosti, než které je v souladu s vůlí zůstavitele (například aby se osoba dědicem stala nebo naopak nestala, aby vyděděný potomek dědit mohl apod.). Přičemž „*zřejmě půjde o všechny druhy fyzického nebo psychického donucení směřujícího ke zřízení závěti určitého obsahu, o jednání, jímž bylo zůstaviteli zabráněno projevit svou skutečnou vůli v závěti či zřídit, změnit nebo zrušit závět', jakož i o jednání, jehož cílem je potlačení závěti již zřízené, a to například zničením listiny či zatajením její existence, nebo jejím zfalšováním nebo podvržením.*“ Ve stejném rozhodnutí soud došel též k závěru, že za zavrženíhodné naopak nelze považovat jednání, kterým dědic usiluje o znemožnění nabytí majetku jinému dědici, který by mu měl jinak připadnout (např. jeho zatajením), jestliže jeho jednáním není dotčena vůle zůstavitele ohledně vymezení okruhu dědiců.

¹⁰⁸ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1411.

¹⁰⁹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 39.

Takové jednání totiž nesměruje proti projevu zůstavitelovy poslední vůle, nýbrž proti druhému dědici.¹¹⁰ K vyloučení z dědického práva však nepostačí ani pouhý fakt, že dědic v pozůstalostním řízení předložil neplatnou závět'. Tak by tomu bylo pouze tehdy, jestliže by v řízení předložil závět', kterou sám napsal, popř. o níž by věděl, že nebyla zůstavitelem sepsána.¹¹¹ Za naplnění důvodu dědické nezpůsobilosti tedy nelze považovat situaci, kdy dědic v pozůstalostním řízení tvrdil, že předložená závět' je psána vlastní rukou zůstavitele, třebaže soud posléze dospěl k závěru, že zůstavitel závět' vlastní rukou nepsal.¹¹²

Na rozdíl od předchozího důvodu vyloučení z dědického práva, který se váže ke konkrétním osobám, může být tato skutková podstata naplněna jak za života zůstavitele, tak i po jeho smrti.¹¹³ Vyplývá to z povahy tohoto ustanovení, které se váže k hmotnému objektu, nikoliv k osobě.¹¹⁴

Dopustil-li se dědic zavrženého činu proti poslední vůli zůstavitele, je potřeba též posoudit platnost listin a případně zjistit, jaký byl jejich pravý obsah. Byl-li zůstavitel k projevu vůle fyzicky donucen, může se dle § 551 o. z. jednat o zdánlivost takového právního jednání z důvodu nedostatku vůle. Jestliže byl zůstavitel přinucen hrozbou tělesného nebo duševního násilí,¹¹⁵ nebo byl-li k projevu poslední vůle lstivě sveden,¹¹⁶ může být tato postižena neplatností. V případě zdánlivosti se podle § 554 o. z. nebude k takovému projevu vůle vůbec přihlížet. Neplatnost mohou namítnout ty osoby, jejichž zájmy jsou neplatností chráněny a samozřejmě i zůstavitel, který byl k projevu poslední vůle donucen hrozbou tělesného nebo duševního násilí. Dle § 588 o. z. soud přihlédne k neplatnosti i bez návrhu oprávněné osoby, přiči-li se zjevně takové jednání dobrým mravům, anebo odporuje-li zákonu a evidentně narušuje veřejný pořádek. Vzhledem k povaze institutu dědické nezpůsobilosti lze dojít k závěru, že je-li jednání tolik závažné, že v jeho důsledku dojde k vyloučení z dědického práva, bude nepochybně i v rozporu s dobrými mravy, zákonem i veřejným pořádkem,

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5543/2015.

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5189/2017.

¹¹² Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 12. 1997, sp. zn. 18 Co 60/97-77.

¹¹³ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 39.

¹¹⁴ KARHANOVÁ, M. Dědická nezpůsobilost a vydědění vs. přečiny a zločiny. Ad Notam. 2011, roč. 17, č. 4, s. 7-11.

¹¹⁵ Srov. § 587 odst. 1 o. z.

¹¹⁶ Resp. jednal-li by v omylu vyvolaném lstí, viz § 584 odst. 2 o. z.

a proto by měl soudní komisař k takové vadě právního jednání podle § 587 o. z. přihlídnout i bez návrhu.¹¹⁷

Není vyloučeno, že dědic svým zavrženíhodným jednáním naplní i skutkovou podstatu trestného činu. Stane-li tak ještě za života zůstavitele s tím, že zůstavitel bude v pozici předmětu útoku dané činu (např. v případě fyzického donucení), dojde současně k naplnění prvního důvodu spočívajícího ve spáchání činu povahy úmyslného trestného činu.

4.1.3 Rozvod manželství z důvodu domácího násilí

Občanský zákoník vedle již zmíněných zakotvil v § 1482 další dva důvody dědické nezpůsobilosti, které žádná z předchozích právních úprav neznala. Úmysl zákonodárce spočíval ve vyřešení případů jednání osob, které nedosahují intenzity činu povahy úmyslného trestného činu dle zmíněného § 1481 odst. 1 o. z., avšak jejich charakter a závažnost též odůvodňují vyloučení těchto provinilých dědiců z dědického práva. Oba důvody se však odlišují jednak zejména tím, že při jejich naplnění dochází k vyloučení těchto osob toliko ze zákonné dědické posloupnosti, nikoliv z dědického práva obecně¹¹⁸ a jednak tím, že se týkají pouze osob, které mají se zůstavitelem zákonem předvídaný vztah – konkrétně se jedná o jeho manžela a rodiče.

Třetí důvod dědické nezpůsobilosti vymezuje ustanovení § 1482 o. z. v prvním odstavci. Jako zákonný dědic je vyloučen též manžel zůstavitele, pokud v den zůstavitelovy smrti probíhá řízení o rozvod manželství zahájené na zůstavitelův návrh, jež podal v důsledku toho, že vůči němu manžel spáchal čin, který naplňuje znaky domácího násilí.¹¹⁹

První podmínkou k vyslovení dědické nezpůsobilosti je tedy jednání manžela zůstavitele, které naplňuje znaky domácího násilí. Občanský zákoník v § 751 až § 753 přináší některá zvláštní ustanovení proti domácímu násilí v podobě tělesného nebo duševního násilí, bližší legální definici tohoto fenoménu ale nevymezuje. Domácí násilí lze charakterizovat jako velice nežádoucí sociální

¹¹⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 42.

¹¹⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 7.

¹¹⁹ Viz § 1482 odst. 1 o. z.

jev, jemuž se věnuje řada zahraničních právních řádů, ale též právní úprava na úrovni mezinárodní. Například již v roce 1995 definovala pojem domácí násilí Úmluva o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, jež byla přijata na půdě Rady Evropy. Dle ní se jedná o fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické násilí, k němuž dochází v rodině, v domácnosti nebo mezi bývalými či stávajícími partnery, a to bez ohledu na skutečnost, zda násilná osoba sdílí společnou domácnost s obětí. V rámci našeho právního řádu lze najít vysvětlení tohoto pojmu v důvodové zprávě ke změnovému zákonu č. 135/2006 Sb., jež byl přijat v souvislosti s potřebou chránit oběti domácího násilí a zamezit další jednání ze strany násilné osoby.¹²⁰ Domácím násilím lze dle zmíněné důvodové zprávy rozumět „opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byli spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě.“¹²¹ A nakonec lze poukázat i na Metodickou příručku Policie ČR k realizaci vykázání, jež uvádí typické znaky domácího násilí. Těmi jsou samotná přítomnost některé z forem násilí, dlouhodobost, jasně rozpoznatelné role a nárůst intenzity násilného jednání.¹²² Ze zmíněných definic vyplývá, že domácí násilí může mít řadu podob. Nemusí se jednat pouze o násilí fyzického charakteru, ale též o násilí v podobě určitých psychických útrap, jako je např. citové vydírání, zastrašování, ponižování apod.¹²³

Druhou podmínkou pro vyloučení manžela zůstavitele jako zákonného dědice je probíhající rozvodové řízení zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku domácího násilí. Ustanovení v této části však přináší hned několik výkladových nejasností. V první řadě je třeba podotknout, že z textu zákona nevyplývá nutnost podání návrhu z důvodu domácího násilí, ale hovoří se zde o podání návrhu v důsledku takového jednání. Zřejmě se však jedná

¹²⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 432.

¹²¹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, č. 135/2006 Dz.

¹²² Metodická příručka č. 1/2010 ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky k realizaci závazného pokynu policejního prezidenta č. 166/2009 o provádění vykázání.

¹²³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. 2014, pozn. 120, s. 432.

o pouhou nepřesnost zákonodárce a dle autorů komentáře je na tomto místě třeba upřednostnit logický výklad před výkladem jazykovým.¹²⁴ Ostatně i další autoři odborné literatury hovoří o domácím násilí jako důvodu rozvodu manželství.

Druhý problém záleží v osobě navrhovatele rozvodu manželství. Již bylo výše zmíněno, že citované ustanovení hovoří o návrhu zůstavitele. Mohou se však objevit situace, kdy návrh na zahájení řízení podá manžel zůstavitele, který se domácím násilím dopouští a užití jazykového výkladu by znamenalo, že by v takovém případě manžel zůstavitele z dědického práva vyloučen nebyl. Judikatura dosud žádné řešení nepřinesla, autoři se však shodují na závěru, že by takový výklad byl z morálního hlediska neúnosný, jelikož by dědici vznikl podáním návrhu na rozvod manželství prostor se z jeho činu vyvinut. Takový závěr se zdá být zcela logický a správný, a proto je při interpretaci citovaného ustanovení třeba dospět k závěru, že důsledek bude stejný, ať už je navrhovatelem rozvodu zůstavitel, či jeho manžel.¹²⁵

Další otázka, na níž zákon ani důvodová zpráva nedává odpověď, souvisí s tzv. rozvodem nesporným. Jedná se o situace, kdy návrh na rozvod manželství podají oba manželé společně, nebo ho podá jeden z nich a druhý se k němu připojí. Takový návrh často důvody rozvodu vůbec neobsahuje a ani soud v předmětném řízení příčiny rozvratu manželství nezjišťuje. Dle názoru Fialy, se kterým se opět ztotožňuji, bude i v takových případech důvod dědické nezpůsobilosti (za splnění ostatních uvedených podmínek) naplněn.¹²⁶

Formulace rozebíraného ustanovení může na první pohled vyvolávat pocit, že k vyloučení z dědického práva dochází naplněním zmíněných podmínek bez dalšího. K závěru o dědické nezpůsobilosti však nelze dospět pouze na základě tvrzení zůstavitele a jeho návrhu na rozvod manželství s odůvodněním, že se jeho manžel dopustil domácího násilí. Je třeba pamatovat na to, že i zůstavitel může, ať už z jakéhokoliv důvodu, uvést skutečnosti, které nejsou pravdivé a které by byl manžel schopen v případném projednání návrhu vyvrátit. K tomu však nemá v důsledku smrti zůstavitele pozůstalý manžel příležitost,

¹²⁴ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 143.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

a proto je v takovém případě nutná ingerence pozůstalostního soudu, aby sám posoudil, zda v dané věci existuje byť alespoň jeden důvod podání návrhu na zahájení řízení, jež má příčinu v domácím násilí.¹²⁷

Obětem domácího násilí je poskytována ochrana i prostřednictvím veřejnoprávních předpisů. V rovině práva správního se jedná v první řadě o oblast přestupkového práva, zejména půjde o přestupky proti občanskému soužití, popř. proti veřejnému pořádku či majetku. Důležitou formu ochrany dále poskytuje zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, a to prostřednictvím možnosti již zmíněného vykázání osoby ze společného bydlení.¹²⁸

Na první pohled je zřejmé, že v řadě některých závažnějších případů může dědic svým násilným jednáním vůči zůstaviteli naplnit i skutkovou podstatu trestného činu. Ochranou zůstavitele je zde jednak trestní postih pachatele za trestný čin – z povahy věci přichází v úvahu zejména trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 tr. zákoníku, může však dojít k naplnění skutkových podstat i dalších trestných činů, např. omezování osobní svobody dle § 171 tr. zákoníku, (těžké) ublížení na zdraví dle § 145 a § 146 tr. zákoníku atd. Dopustí-li se však manžel zůstavitele jednání, jež dosahuje intenzity trestného činu, naplní tak první zmiňovaný důvod dědické nezpůsobilosti a bude tedy z dědického práva vyloučen dle ustanovení § 1481 o. z., a to nejen jako zákonný dědic, ale v celé šíři tak, jak toto ustanovení předpokládá.

Jak již bylo v úvodu této kapitoly uvedeno, na rozdíl od předchozích důvodů vyloučení se tento uplatní pouze u zákonné dědické posloupnosti. Proto povolá-li zůstavitel svého manžela za dědice závětí či uzavře-li s ním dědickou smlouvu, k jeho vyloučení z dědického práva na základě těchto dědických titulů nedochází. Rozhodnutí o tom, zda manžel nakonec bude dědicem, je ponecháno na vůli zůstavitele. Ten má možnost svého manžela dědicem i přes fakt, že k naplnění důvodu dědické nezpůsobilosti dle § 1482 odst. 1 o. z. ponechat, ale na druhé straně může pořízením pro případ smrti manžela z dědického práva sám také vyloučit. Může se tedy objevit i situace,

¹²⁷ SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 8.

¹²⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 437-438.

kdy zůstavitel povolá svého manžela závětním dědicem, přičemž později dojde z jeho strany k domácímu násilí. V tom důsledku podá manžel, jež je obětí domácího násilí návrh na rozvod manželství, avšak v průběhu jeho projednávání zemře, aniž by závěť zrušil. I v takovém případě bude pozůstalý manžel dědit.¹²⁹

V souladu s § 3020 o. z. platí výše uvedené i pro registrované partnery. Zemře-li tedy jeden z partnerů v průběhu řízení o zrušení partnerství, které bylo zahájeno na návrh zemřelého partnera podaný v důsledku domácího násilí, jež se vůči němu dopustil jeho partner, je tento vyloučen z dědického práva jako zákonný dědic.¹³⁰

4.1.4 Zbavení rodičovské odpovědnosti

Poslední důvod dědické nezpůsobilosti se týká pouze rodičů zemřelého potomka. Ten je dle ustanovení § 1482 odst. 2 o. z. po svém dítěti z dědického práva vyloučen jako zákonný dědic, byl-li zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval, nebo že výkon rodičovské odpovědnosti vlastní vinou závažným způsobem zanedbával.

Rodičovská odpovědnost má být v první řadě chápána jako řádné plnění a výkon povinností a práv, jimiž je tento institut tvořen a nikoliv primárně jako sankce za jejich řádné neplnění. Rodičovskou odpovědností se rozumí soubor všech nejvýznamnějších práv a povinností, jež mezi rodiči a dětmi existují a které jsou vymezeny v § 858 o. z., a to s výjimkou práv osobnostních, práv osobní povahy a výživného. Nelze se však omezovat jen na práva a povinnosti ve zmíněném ustanovení vypočtená, jelikož se mohou objevit i další právně relevantní okolnosti, jež se v interakci mezi dětmi a jejich rodiči mohou objevit.¹³¹ Obsahu rodičovské odpovědnosti, tedy jednotlivým právům a povinnostem na druhé straně odpovídá právo dítěte domáhat se jejich řádného výkonu právě

¹²⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 45.

¹³⁰ Srov. § 3020 o. z., FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 43.

¹³¹ Příkladem mohou být právní jednání podřaditelná pod povinnost rodičů pečovat o zdraví dítěte, jež zákonodárce systematicky zařadil do obecné části občanského zákoníku, konkrétně do oddílu týkajícího se ochrany osobnosti.

ze strany rodičů.¹³² Rodičovská odpovědnost dle zákona zahrnuje především povinnost rodičů o dítě pečovat a chránit ho, zajišťovat jeho výchovu a vzdělání, nebo také určit místo jeho bydliště. Rodiče mají dále právo na osobní kontakt s dítětem, jeho zastupování v jednáních, ke kterým není samo právně způsobilé a nakonec je jejich úkolem též spravovat potomkovo jmění.¹³³ Způsob a míra výkonu rodičovské odpovědnosti je pak z velké části závislá na věku dítěte a obecně na tom, jakého stupně rozumového vývoje dítě dosáhlo. Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a zaniká v okamžiku, kdy se dítě stane plně svéprávným.¹³⁴ To však neplatí absolutně. Například náhradní matce zaniká rodičovská odpovědnost obdobně, jako jiným rodičům při osvojení dítěte. U otců bude záležet též na okamžiku uplatnění té které domněnky otcovství, to znamená, že jeho rodičovská odpovědnost může vzniknout až po narození dítěte. V případě osvojitelů je pak vznik vázán na nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení.¹³⁵

Nejtěžší zásah do vztahu, který existuje mezi rodičem a jeho dítětem, představuje institut zbavení rodičovské odpovědnosti. Učinit tak je oprávněn pouze soud, a to v nejzávažnějších případech pochybení rodičů ohrožujících zájmy dítěte, které mají nepříznivý vliv na jeho výchovu a jejichž důsledky se značným způsobem negativně promítají v nejdůležitějších oblastech vývoje dítěte, jako je vývoj rozumový, emocionální i tělesný.¹³⁶ Důvody, jež musí být pro zbavení rodičovské odpovědnosti naplněny, korespondují se skutkovou podstatou čtvrtého důvodu dědické nezpůsobilosti, jež byla uvedena v úvodu této kapitoly. Aby se soud mohl uchýlit ke zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti ve vztahu k jeho dítěti, je nutné, aby byla splněna alespoň jedna ze dvou okolností, které citované ustanovení uvádí. K takovému kroku však nelze přistoupit v případě, kdy důvody pro zbavení nejsou aktuální a újma dítěti již nehrozí.¹³⁷

¹³² Například právo rodiče na osobní styk s dítětem odpovídá právu dítěte na osobní styk s rodičem.

¹³³ MELZER, F., TĚGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 1317.

¹³⁴ § 858 o. z.

¹³⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 815-819.

¹³⁶ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 880.

¹³⁷ Tamtéž.

Prvním důvodem je zneužívání rodičovské odpovědnosti. Jedná se o celou řadu situací, kdy ze strany rodiče dochází například k týrání dítěte, kdy rodič umožní potomkovi spáchat trestnou činnost či ho nabádá k nemorálnímu chování například s cílem získat jakýkoliv prospěch. Může se však jednat i o jiné protiprávní jednání, jež nesměřuje přímo proti dítěti, jestliže dosahuje takové intenzity, že není na místě danou situaci vyřešit jiným, mírnějším opatřením. Aby se jednalo o zneužívání rodičovské odpovědnosti, které odůvodňuje její odnětí, musí jednání rodiče dosahovat intenzity jednání závažného a zaviněného, přičemž nestačí ojedinělý případ vybočení z těchto mezí, avšak doba trvání zneužívání sama o sobě rozhodující není.¹³⁸ V každém jednotlivém případě musí soud velmi dobře zvážit, zda zájem na zbavení rodičovské odpovědnosti převažuje nad zájmem na zachování dosavadních rodinných vazeb dítěte.¹³⁹

Druhá situace, jež zbavení rodičovské odpovědnosti odůvodňuje, je závažné zanedbávání rodičovské odpovědnosti či jejího výkonu. Za to se považuje především dlouhodobé neplnění povinností rodičů vůči dítěti souvisejících se zajišťováním jeho všestranného vývoje. Jako příklad lze uvést nezajištění školního vzdělávání dítěte, nedostatečnou péči o jeho zdravotní stav, nezájem o výchovu dítěte nebo například trestní postih pro trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 tr. zákoníku.¹⁴⁰

Jak již bylo výše zmíněno, skutková podstata důvodů pro zbavení rodičovské odpovědnosti je téměř shodná se skutkovou podstatou důvodu pro vyloučení z dědického práva dle § 1482 odst. 2 o. z. s tím rozdílem, že tento obsahuje navíc spojení slov „z vlastní viny.“ Zbavit rodiče jeho rodičovské odpovědnosti však bez zavinění nelze, v takovém případě by se jednalo spíše o důvod pro pozastavení.¹⁴¹ Odlišná formulace tohoto důvodu tedy nebude mít pro posuzování dědické nezpůsobilosti žádný vliv.

K vyloučení rodiče z dědického práva po zemřelém dítěti dle posledního důvodu dědické nezpůsobilosti nedochází samotným jednáním, tedy zneužíváním či závažným zanedbáváním rodičovské odpovědnosti či jejího výkonu.

¹³⁸ Srov. odůvodnění Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2011, sp. zn. 30 Cdo 3522/2009

¹³⁹ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 880-881.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Srov. § 869 o. z.

Předpokladem vyslovení dědické nezpůsobilosti je v tomto případě existence pravomocného rozhodnutí soudu o zbavení rodičovské odpovědnosti, kterým je pozůstalostní soud v dědickém řízení vázán – sám tuto otázku není oprávněn posoudit.¹⁴²

Je-li jednou skutková podstata tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti naplněna, je rodič z dědického práva vyloučen, stejně jako v předchozím případě, pouze ze zákonné dědické posloupnosti. Dědická nezpůsobilost vyloučeného rodiče trvá bez ohledu na to, že se dítě v průběhu času stane plně svéprávným. V takovém případě má potomek možnost rodiče znovu povolat dědicem poručením pro případ smrti a důsledky naplnění posledního důvodu tak zhojit (k prominutí viz následující kapitola).¹⁴³ Otázkou je, jak se bude postupovat v případě obnovení rodičovské odpovědnosti pro změnu poměrů a pominutí důvodů, ze kterých došlo k jejímu zbavení.¹⁴⁴ Domnívám se, že to na dědickou nezpůsobilost rodiče nebude mít žádný vliv. Inspirací může být první důvod pro vyloučení z dědického práva, tedy spáchání činu povahy úmyslného trestného činu. Dojde-li k naplnění tohoto důvodu, dědická nezpůsobilost trvá bez ohledu na skutečnost, zda došlo k zániku trestnosti činu například pro jeho promlčení či účinnou lítost. Stejně by tak tomu mělo být podle mého názoru i v rozebírané situaci. Dojde-li jednou k naplnění důvodu vyloučení z dědického práva pro zbavení rodičovské odpovědnosti, bude tento trvat bez ohledu na skutečnost, zda posléze dojde k jejímu obnovení.

4.2 Prominutí činu zakládajícího dědickou nezpůsobilost

4.2.1 Dřívější právní úpravy

Soudobé dědické právo u nás je postaveno mimo jiných na principech svobody zůstavitele ve volbě svého dědice a závaznosti jeho vůle. S těmi ve velké míře souvisí i možnost zůstavitele svým konáním zhojit překážky v dědění, které vznikly v souvislosti se spácháním činu, jež je důvodem

¹⁴² FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 44.

¹⁴³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 35.

¹⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 879.

dědické nezpůsobilosti. Možnost odpustit spáchaný čin a umožnit opět dědit osobě, která se v důsledku svého jednání stala dědicky nezpůsobilou (resp. nehodou), byla součástí všech civilních kodexů u nás, a to i přes skutečnost, že ne vždy byly zmíněné zásady uplatňovány.¹⁴⁵

Obecný zákoník občanský, jež důvody relativní dědické nezpůsobilosti upravoval do jisté míry širěji, než pozdější právní úpravy, umožňoval odpustit toliko činy uvedené v § 540 a 542,¹⁴⁶ tedy pouze zločin vůči zůstaviteli a zavrženíhodné jednání proti zůstavitelovy poslední vůli. Podle autorů komentáře odpuštění nebylo právním jednáním a v té souvislosti u zůstavitele tedy ani nebyla vyžadována způsobilost k právním úkonům. Odpuštění nebylo nutné učinit výslovně, naopak stačilo, vyplývalo-li okolností případu.¹⁴⁷ Nebylo však možné vycházet z pouhé skutečnosti, že zůstavitel nezrušil poslední vůli pořízenou před jednáním nezpůsobilého dědice, ve které ho k dědění povolal. Pro závěr o odpuštění bylo vedle toho podmínkou, aby si byl zůstavitel vědom, že k činu došlo a konkrétně tento odpouští, a i za těchto okolností vyjádřil svou vůli umožnit provinilému dědit. Důkazní břemeno pak nesl ten, kdo tvrdil, že k odpuštění došlo.¹⁴⁸ V případě dědické nezpůsobilosti z důvodu cizoložství dle § 543 o. z. o., odpuštění ze strany zůstavitele nebylo možné, jelikož vyloučení z dědického práva bylo v takovém případě realizováno ve veřejném zájmu. Stejně tomu bylo v případě nerespektování čekací doby těhotnou ženou po zániku manželství dle § 120 o. z. o.¹⁴⁹

Občanské zákoníky z let 1950 a 1964 též umožňovaly zůstaviteli oba činy zakládající dědickou nezpůsobilost dědici odpustit a obnovit tak u něj možnost vzniku dědického práva. Stejně jako v Obecném zákoníku občanském tak mohl učinit konkludentně, odpuštění tedy bylo možno vyvodit z faktického jednání zůstavitele. Ani v tomto případě nepostačovalo samo o sobě pořízení pro případ

¹⁴⁵ Občanské zákoníky z dob komunistického režimu upustily od konceptu, na kterém stavěl ABGB (a z nějž vychází současný občanský zákoník), a na rozdíl od něj potlačily vůli zůstavitele na minimum. viz ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. XXII.

¹⁴⁶ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§ 531 až 858). Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 32.

¹⁴⁷ Srov. § 540 o. z. o.

¹⁴⁸ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. 2013, pozn. 146, s. 40.

¹⁴⁹ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. 2013, pozn. 146, s. 32.

smrti svědčící provinilému dědici sepsané až po spáchání činu, neboť se vycházelo z předpokladu, že může existovat řada případů, kdy se o spáchaném činu zůstavitel ani nedozví. Nebylo-li tedy jeho odpuštění explicitně uvedeno v pořízení pro případ smrti, muselo být alespoň z počínání zůstavitele zjevné jeho vědomí o tom, že odpouští a jaký čin odpouští. Také nebylo možné jednou projevené odpuštění odvolat.¹⁵⁰

4.2.2 Výslovné prominutí zůstavitele v současné právní úpravě

4.2.2.1 Prominutí činů uvedených v § 1481 o. z.

Právo zůstavitele zhojit překážky dědění zůstalo zachováno i v současné právní úpravě, došlo však k jisté poměrně zásadní změně. Ustanovení § 1481 o. z. zakotvující první dva důvody dědické nezpůsobilosti, tj. čin povahy úmyslného trestného činu a zavrženíhodné jednání proti poslední vůli zůstavitele, obsahuje současně možnost zůstavitele tyto činy *výslovně prominout*. Učiní-li tak, dojde ke zhojení překážek, které jednáním dědice nastaly a opět se u něj (dědice) obnoví možnost vzniku dědického práva. Zákon toto právo přiznává výlučně zůstaviteli, a proto jej může realizovat pouze on sám. Dopustí-li se tedy například osoba činu povahy úmyslného trestného činu proti jinému dědici, který je současně zůstavitelovým předkem, potomkem, manželem nebo registrovaným partnerem, je pro obnovení možnosti být způsobilým dědicem irelevantní, promine-li čin tento poškozený dědic.¹⁵¹

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, dřívější právní úpravy požadovaly pouhé odpuštění ze strany zůstavitele, jež mohl učinit i konkludentně. Dle důvodové zprávy k současnému občanskému zákoníku však v praxi někdy docházelo k chybnému posuzování určitého chování zůstavitele jako konkludentní odpuštění činu, i když takový závěr byl často rozporuplný a zůstaviteli se v tom důsledku podsouvala vůle, kterou evidentně neměl.¹⁵² Proto došlo ke změně i v této souvislosti a dle účinné právní úpravy je již nutné, aby zůstavitel takový

¹⁵⁰ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1411-1412.

¹⁵¹ Srov. např. odůvodnění Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočka Liberec ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. 35 Co 949/2005.

¹⁵² ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 607.

čin dědici prominul výslovně. Výslovným prominutím se rozumí jednostranné právní jednání vyjádřené slovy, které zůstavitel může učinit libovolnou formou. Je tedy možné jej provést jak písemně (typicky v pořizením pro případ smrti), tak ústně či např. znakovou řečí.¹⁵³ Vždy však musí být z takového projevu patrné, který konkrétní skutek má být dědici prominut a současně je nutné, aby zůstavitel svobodně a vážně vyjádřil vůli tuto čin odpustit a osobu povolat dědicem i s vědomím, že se činu opravdu dopustila.¹⁵⁴ Stejně jako u předchozích právních úprav se pak autoři ohledně odvolání již projeveného výslovného prominutí shodují, že tak učinit nelze.¹⁵⁵

4.2.2.1 Prominutí činů uvedených v § 1482 o. z.

Ačkoliv občanský zákoník zakládá čtyři důvody dědické nezpůsobilosti, ustanovení § 1482 o. z. možnost zůstavitele prominout svému manželu či rodiči jeho skutek nezmiňuje. V této souvislosti se názory autorů odborných publikací na to, zda lze za užití analogie prominout i zmíněné důvody, liší.

Fiala a Beerová například dospívají k závěru, že bylo pravděpodobně záměrem zákonodárce neuvést zde možnost prominutí a vyloučit tak manžela i rodiče ze zákonné dědické posloupnosti definitivně. Přičemž takovému výkladu dle jejich komentáře nasvědčuje na straně jedné znění důvodové zprávy, ve které zákonodárce uvádí, že: „*Nabude-li dítě svéprávnosti, resp. pořizovací způsobilosti, nelze mu bránit, aby se rozhodlo i takového rodiče povolat za svého dědice pořizením pro případ smrti.*“¹⁵⁶ Na straně druhé tomu dle jejich názoru pak nasvědčuje také skutečnost, že citované ustanovení možnost zůstaviteli jednání dědiců prominout jednoduše vůbec neuvádí, na rozdíl od ustanovení § 1481.¹⁵⁷

¹⁵³ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1460.

¹⁵⁴ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 40.

¹⁵⁵ viz např. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 40.

¹⁵⁶ ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 606.

¹⁵⁷ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., 2015, pozn. 154, s. 42.

Šešina naopak uvádí, že je zde na místě užít analogii a připustit možnost zůstavitele výslovně prominout i činy uvedené v § 1482 o. z., přičemž postačí, když tak učiní prostřednictvím pořízení pro případ smrti. Takové účinky podle něj pak nastanou i v situaci, kdy zůstavitel povolá manžela či rodiče k dědění závětí dříve, nežli existoval důvod dědické nezpůsobilosti, a ani poté závěť nezruší. Vždy se však musí jednat o případy, kdy si byl zůstavitel činů vědom.¹⁵⁸

Judikatura odpověď na tento problém zatím nepřinesla, a tak se stejně jako Horák ve svém článku přiklání spíše k názoru Šešiny, zejména proto, že osobně nevidím důvod odeprít zůstaviteli možnost učinit ze svého rodiče či manžela opět zákonného dědice výslovným prominutím učiněným například ústně, a nikoliv pouze pořízením pro případ smrti, jak to uvádí důvodová zpráva a výše uvedení autoři. Již bylo řečeno, že dědické právo je v současnosti postaveno mimo jiné na zásadě pořizovací volnosti zůstavitele a závaznosti jeho vůle, proto by mělo být postupováno především s ohledem na přání zůstavitele. Nakonec, jde-li například ústní formou prominout čin naplňující znaky trestného činu, tedy třeba i nejzávažnější zločin dosahující vysoké míry společenské škodlivosti, tím spíše by mělo být možné výslovně prominout čin, jež v porovnání tak vysokou škodlivost nevykazuje.¹⁵⁹

4.3 Některé procesní aspekty relativní dědické nezpůsobilosti

Již bylo zmíněno, že v souladu se zásadou ingerence veřejné moci je s úmrtím zůstavitele neodmyslitelně spjato i následné řízení o pozůstalosti. Jedná se o jedno z nesporných řízení, jehož hlavním účelem je jednak určení majetku, jenž po sobě zemřelá osoba zanechala, jednak vymezení okruhu osob, které budou po zůstaviteli dědit, a nakonec též určení způsobu, dle kterého bude mezi dědice pozůstalost rozdělena. K provádění úkonů soudu prvního stupně v rámci pozůstalostního řízení je pověřen notář jakožto soudní komisař, ovšem s výjimkou úkonů (nikoli taxativně) uvedených v § 100 odst. 2 z. ř. s.¹⁶⁰

¹⁵⁸ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 46.

¹⁵⁹ HORÁK, Ondřej. Poslední pořízení jako výslovné prominutí činu základajícího dědickou nezpůsobilost?. Ad Notam. 2019, č. 1, s. 3-6.

¹⁶⁰ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HRMADA, M. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 192.

Následující výklad bude věnován otázkám procesního charakteru, jež se v pozůstalostním a s ním souvisejícím řízení objevují, a které souvisí právě se zjišťováním a konstatováním dědické nezpůsobilosti konkrétní osoby.

Jak zmiňuje Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích, ke skutečnosti, zda došlo k naplnění důvodů, které dědickou nezpůsobilost zakládají, je nutno přihlížet z úřední povinnosti. Již bylo zmíněno, že tedy není možné, aby došlo k dohodě ostatních dědiců v tom smyslu, že u někoho i přes naplnění zákonných důvodů dědické nezpůsobilosti nedošlo.¹⁶¹ V souladu s § 20 odst. 1 a § 21 z. ř. s. je povinností soudu (resp. soudního komisaře; dále též jen „soud“, nebude-li z povahy věci vyplývat něco jiného) provést potřebné šetření, objeví-li se skutečnosti nasvědčující tomu, že dědic svým jednáním naplnil některou ze skutkových podstat zákonných důvodů pro vyloučení z dědického práva.¹⁶² Nelze se tedy omezit toliko na skutkové okolnosti, které uvádí účastníci řízení.

Z rozhodnutí Nejvyšší soudu z roku, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010, jež se z povahy věci však dá nadále aplikovat i na nynější právní úpravu, vyplývá, že uvedené platí jak pro soudního komisaře v pozůstalostním řízení, tak pro soud v případném řízení sporném. Není tedy rozhodné, zda skutkové okolnosti významné pro posouzení dědického práva (resp. naplnění důvodů dědické nezpůsobilosti) nevyplynou hned, nýbrž až ve sporném řízení, na jehož zahájení byl dědic odkázán. Ve zmiňovaném rozhodnutí se soud zabýval případem, kdy potenciaální dědic rozporoval platnost listiny o svém vydědění v pozůstalostním řízení, a proto byl odkázán na podání žaloby v řízení sporném. V rámci něj však vyplynuly další, mezi účastníky sporné okolnosti, které mohly odůvodňovat dědickou nezpůsobilost onoho dědice. Tím se však odvolací soud již nezabýval s odkazem na skutečnost, že by se jednalo o nepřipustné rozšiřování předmětu řízení ze strany žalovaných, které jim s ohledem na jejich procesní postavení nepřísluší. Soud dovolací však touto argumentací nesouhlasil a v odůvodnění

¹⁶¹ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010.

¹⁶² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 38.

rozsudku vyslovil, že tyto skutečnosti je třeba posuzovat též v řízení sporném bez ohledu na okamžik, kdy vyšly najevo.¹⁶³

V případě prvního důvodu dědické nezpůsobilosti je podle § 135 o. s. ř. ve spojení s § 1 odst. 3 z. ř. s. soud vázán rozhodnutím o tom, že došlo ke spáchání trestného činu a že jej spáchala určitá osoba. Existuje-li tedy v dané věci odsuzující rozsudek, je nutno z něj vycházet a dojít k závěru, že je dán důvod dědické nezpůsobilosti dle § 1481 o. z. (nebyl-li čin zůstavitelem výslovně prominut). Pokud však trestní stíhání dědice ohledně takového činu teprve probíhá, soudní komisař přeruší řízení o pozůstalosti do doby, než bude o trestném činu pravomocně rozhodnuto. Naopak soud není vázán rozsudkem zprošťujícím ani jiným rozhodnutím orgánů činných v trestním řízení (například o zastavení trestního stíhání apod.).¹⁶⁴ Jestliže tedy ve věci žádné rozhodnutí vydáno nebylo, popřípadě bylo vydáno pouze takové rozhodnutí, jímž soud vázán není, může dojít k následujícím scénářům.

V prvním případě se jedná o situace, kdy mezi účastníky není spor o tom, že se dědic dopustil určitého jednání, avšak není jasné, zda toto jednání naplňuje znaky skutkové podstaty úmyslného trestného činu. Za těchto okolností se jedná o právní posouzení nesporných skutečností, jež musí soud posoudit dle § 135 odst. 2 o. s. ř. sám jako předběžnou otázku, a to s účinky výhradně pro dané pozůstalostní řízení. Na základě výsledku posouzení dané otázky ohledně naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu pak dle § 169 z. ř. s. rozhodne, se kterými dědici bude dále jednáno jako s účastníky pozůstalostního řízení a komu naopak jeho účast v tomto řízení ukončuje.¹⁶⁵

Může však dojít též k situaci, kdy mezi potenciálními dědici naopak vznikne spor již v otázce, zda k takovému jednání vůbec došlo. K vyřešení tohoto skutkového sporu však není prostor v pozůstalostním nesporném řízení, proto soudní komisař v souladu s ustanovením § 170 z. ř. s. odkáže toho,

¹⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010.

¹⁶⁴ Srov. např. odůvodnění Nálezu Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1424/09.

¹⁶⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 5-6.

jehož dědického právo se zdá s ohledem k okolnostem případu jako nejslabší, aby toto uplatnil žalobou ve sporném řízení.¹⁶⁶

Domnívám se, že v daném případě zpravidla půjde o potencionálního dědice, jenž namítá dědickou nezpůsobilost druhého a jehož dědické právo nemůže vedle dědického práva takového dědice obstát.

V rámci vyvolaného řízení tedy bude potřeba prokázat, že se dědic dopustil jednání, které by odůvodňovalo jeho vyloučení z dědického práva pro spáchání činu povahy úmyslného trestného činu. Důkazní břemeno bude nést ten dědic, který tvrdí dědickou nezpůsobilost druhého. Jelikož se však jedná o civilní sporné řízení, bude se při zjišťování trestné činnosti postupovat dle zásad a pravidel procesu civilního, nikoliv trestního. Oba tyto druhy řízení však sledují odlišný účel a v jejich průběhu se uplatňují i jiné zásady. S tím souvisí i nižší míra uplatnění zásady materiální pravdy či nerespektování zásady *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch obviněného).¹⁶⁷ Lze tedy dospět k závěru, že v civilním řízení není vyžadována tak vysoká míra prokázání viny, jako je tomu v řízení trestním. V tom důsledku může dojít k situaci, kdy například za stejné jednání dojde ke zproštění obžaloby za stíhaný skutek (nikoliv pro trestní neodpovědnost pachatele), avšak soud v civilním řízení dojde k závěru o dědické nezpůsobilosti dědice. Na první pohled se může zdát tato situace do jisté míry paradoxní, jedná se však o běžný postup například v rámci řízení o nároku na náhradu škody poškozeného, k jehož uplatnění v občanskoprávním řízení byl při zproštění obžaloby trestním soudem odkázán. Nakonec je třeba připomenout výše zmíněné, tedy že soud ani ve sporném řízení není vázán toliko skutečnostmi, jež uvádí účastníci řízení, naopak je při zjišťování dědické nezpůsobilosti povinen postupovat *ex officio*. V každém případě by měl tedy přihlížet ke všem relevantním okolnostem případu, zejména k vydaným rozhodnutím a skutečnostem, jež vplynuly v trestním řízení a tyto provést jako důkaz.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2016, sp. zn. 25 Cdo 5659/2015.

¹⁶⁸ KRÍŽ, J. Kdy je civilní soud vázán rozhodnutím trestního soudu či jiného orgánu? In: Kocián Šolc Balaščík – Advokátní kancelář [online]. 9.7.2015 [cit. 08.04.2020]. Dostupné z: https://www.ksb.cz/cs/novinky-publikace/clanky/3137_kdy-je-civilni-soud-vazan-rozhodnutim-trestniho-soudu-ci-jineho-organu.

Při zjišťování naplnění druhého důvodu dědické nezpůsobilosti je v první řadě třeba posoudit, zda došlo k zavrženíhodnému jednání proti poslední vůle zůstavitele. Postup bude stejný, jaký byl uveden výše. Objeví-li se okolnosti nasvědčující tomu, že dědic zůstavitele k jeho projevu poslední vůle donutil, listivě svedl, nebo takový projev zatajit, zfalšoval, podvrhl či úmyslně zničil, soudní komisař z úřední povinnosti provede potřebné šetření, na základě kterého posoudí, zda došlo či naopak nedošlo k naplnění zmiňovaného důvodu. Pokud se však objeví skutkové okolnosti, jež jsou mezi účastníky pozůstalostního řízení sporné, bude soudní komisař postupovat dle § 170 z. ř. s. a odkáže účastníka, jehož dědické právo se s ohledem k okolnostem případu jeví jako nejslabší, aby jej uplatnil žalobou ve sporném řízení. Pokud tedy mezi účastníky vznikne spor například v otázce existence či obsahu poslední vůle, soudní komisař vyzve k podání žaloby účastníka, jež z takové listiny dovozuje své dědické právo.¹⁶⁹ Není-li dán spor ve skutkových okolnostech, nýbrž jen v posouzení, zda jde o jednání zavrženíhodné, vyřeší soudní komisař dle § 169 o. z. tuto otázku sám a usnesením rozhodne, s kým bude v řízení nadále jednáno jako s účastníkem, a komu naopak jeho účast v řízení končí.

Dalším krokem bude posouzení platnosti listin obsahujících poslední vůli, proti nimž zavrženíhodné jednání směřovalo, popř. zjištění jejich pravého obsahu. V případě, kdy dědic takovou listinu zatajil a tato se posléze objeví, bude nutné podle ní v pozůstalostním řízení nadále postupovat. Není však vyloučeno, že se tato listina objeví až po pravomocném skončení věci. V takovém případě poskytuje ustanovení § 189 odst. 2 z. ř. s. možnost oprávněného dědice, se kterým nebylo kvůli zatajení listiny jako s účastníkem jednáno, aby se svého práva vyplývajícího z této listiny domáhal žalobou. V případě zfalšování či zničení listiny obsahující poslední vůli zůstavitele bude nutné v pozůstalostním řízení učinit veškeré možné kroky směřující ke zjištění původního obsahu poslední vůle. Za tím účelem může soudní komisař zejména vyslýchat svědky a provést další důkazy, jež mohou být pro takové šetření vodítkem. V případě podvrhnutí se vůbec nejedná o zůstavitelův projev poslední vůle, a proto se k takové listině nebude v pozůstalostním řízení přihlížet.

¹⁶⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 42.

Stejný důsledek bude mít pro nedostatek vůle fyzické donucení (nikoliv však hrozba fyzického donucení) zůstavitele k sepsání poslední vůle. Nakonec, jak již bylo zmíněno, půjde o absolutní neplatnost projevu poslední vůle zůstavitele, byli-li k němu donucen pod hrozbou fyzického či duševního násilí.¹⁷⁰ V takovém případě může každý, komu je to na prospěch, tuto neplatnost v pozůstalostním řízení namítnout.¹⁷¹

Již bylo zmíněno, že v případě třetího důvodu dědické nezpůsobilosti, tedy rozvodu manželství z důvodu domácího násilí, je předpokladem pro vyloučení manžela z dědického práva probíhající rozvodové řízení zahájené v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopouštěl domácího násilí. V takovém případě však nebude existovat rozhodnutí, z něhož by tato skutečnost vyplývala, neboť bude rozvodové řízení v důsledku smrti zůstavitele zastaveno. Za těchto okolností se dá předpokládat, že se v pozůstalostním řízení bude manžel zůstavitele bránit tvrzením, že se násilného jednání nedopouštěl. Jeho dědické právo bude tedy závislé na skutečnostech, které jsou mezi dědici sporné, proto bude soudní komisař opět postupovat dle § 170 z. ř. s. a odkáže toho, jehož dědické právo se jeví vzhledem k okolnostem případu jako nejslabší, aby jej uplatnil žalobou ve sporném řízení. V takovém případě to bude dědic, který tvrdí, že se manžel zůstavitele domácího násilí dopouští. S manželem zůstavitele bude muset být v pozůstalostním řízení jednáno jako s tím, kdo dle § 110 odst. 1 z. ř. s. přichází v úvahu jako dědic zákonný a to až do doby, než se rozhodne o jeho dědickém právu. Dojde-li soud k závěru, že je manžel dědicky nezpůsobilý a je tedy vyloučen ze zákonné dědické nezpůsobilosti, bude tento účastníkem pozůstalostního řízení v části, ve které dochází k vypořádání společného jmění manželů.¹⁷²

¹⁷⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., 2014, pozn. 169, s. 41.

¹⁷¹ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, Velké komentáře. s. 2133.

¹⁷² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 45.

Nakonec v případě posledního důvodu dědické nezpůsobilosti, tedy dědicky nezpůsobilého rodiče, je pozůstalostní soud dle § 135 o. s. ř. vázán rozhodnutím soudu o zbavení dědice jeho rodičovské odpovědnosti a sám nemůže naplnění skutkové podstaty tohoto důvodu posoudit.¹⁷³ K tomu Svoboda s Kličkou uvádí, že mezi dědici může vzniknout spor o tom, zda rodič výkon rodičovské odpovědnosti zanedbával z vlastní viny.¹⁷⁴ S tímto názorem si dovolím nesouhlasit, neboť jak bylo zmíněno již v kapitole 4.1.4, zbavit rodiče jeho rodičovské odpovědnosti bez zavinění nelze.

¹⁷³ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 44.

¹⁷⁴ Srov. SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 8.

5 DŮSLEDKY DĚDICKÉ NEZPŮSOBILOSTI

Stane-li se dědic v důsledku naplnění výše zmíněných důvodů dědicky nezpůsobilým, přičemž nedošlo ke zhojení této překážky výslovným prominutím (popř. opětovným povoláním rodiče či manžela zůstavitele prostřednictvím pořízení pro případ smrti), je dědic vyloučen z dědického práva a je mu znemožněno po zůstaviteli dědit. Účinky takového vyloučení nastávají přímo ze zákona a bez ohledu na skutečnost, zda zůstavitel o spáchaném činu věděl, či nikoliv. V úvahu nepřipadá ani dohoda ostatních dědiců o tom, že k dědické nezpůsobilosti konkrétní osoby nedošlo a tato může dědit.¹⁷⁵

Osud dědického podílu, jež by za běžných okolností připadl vyloučenému dědici, řeší Občanský zákoník hned několika způsoby. Výchozím pravidlem je zde tzv. akrescence, jež zakotvuje ustanovení § 1504 o. z. Dle toho uvolněný podíl dědice, který nedědí a současně nemá ani náhradníka, přirůstá poměrně k podílům ostatních povolaných dědiců. Toto pravidlo však platí pouze tehdy, jsou-li všichni dědicové povoláni k dědictví buď rovným dílem, nebo všeobecným výrazem znamenajícím rovné podělení.

Dědí-li se na základě testamentární dědické posloupnosti, nastupuje tedy na místo dědicky nezpůsobilého dědice v první řadě jeho náhradník, byl-li zůstavitelem povolán. Pokud náhradní dědic určen nebyl, dědický podíl vyloučeného se uvolní a posléze se poměrně rozdělí mezi ty závětní dědice, jimž zůstavitel velikost jejich dědického podílu neurčil.¹⁷⁶

Není-li však takových dědiců, stane se uvolněný podíl předmětem intestátní dědické posloupnosti. V rámci ní potom přirůstá k podílům ostatních dědiců ze stejné dědické třídy a není-li ani jich, pak přijdou na řadu dědické třídy následující.

¹⁷⁵ Srov. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5543/2015; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5189/2017.

¹⁷⁶ Srov. § 1505 odst. 2 o. z.

5.1 Právní postavení potomka vyloučeného dědice

Jednání, jehož se dopustil dědicky nezpůsobilý předek, však nelze přičítat k tíži i jeho potomkům.¹⁷⁷ Tuto skutečnost reflektuje Občanský zákoník v § 1483, který zakládá právo potomka vyloučeného dědice nastoupit na jeho místo, a to i v případě, kdy vyloučený zůstavitele přežije. Výjimkou z uvedeného pravidla je postavení potomka (nikoliv společného) dědicky nezpůsobilého manžela (dle § 1482 odst. 2 o. z.), na kterého se z pochopitelných důvodů zmiňované pravidlo nevztahuje. V tomto případě se podle důvodové zprávy totiž vychází z předpokladu, že zůstavitel podáním návrhu na rozvod manželství měl v úmyslu zpretrhat veškeré rodinné a potažmo i majetkové vazby se všemi výlučnými příbuznými násilnického manžela.¹⁷⁸ Jedná se o tzv. dědičný hřích, který se týká automaticky všech potomků vyloučeného manžela bez dalšího, tedy nehledě na jejich věk, kvalitu vztahu se zůstavitelem či například jejich vědomí o násilném chování svého předka.¹⁷⁹

Citované ustanovení tedy dopadá pouze na tři důvody dědické nezpůsobilosti (tedy na § 1481 a 1482 odst. 2 o. z.). Nelze ho však vykládat ve prospěch všech potomků vyloučeného dědice. Uplatní se pouze v případech, kdy se potomci dědicky nezpůsobilé osoby sami mohou stát dědici zůstavitele, a to na základě práva reprezentace. Tak je tomu v první dědické třídě, v níž uplatnění tohoto principu není nikterak omezeno stupněm příbuzenství a na místo vyloučeného tak může nastoupit postupně jakkoliv vzdálený (přímý) potomek dědicky nezpůsobilé osoby. Nedědí-li dítě vyloučeného, nabývají jeho podíl stejným dílem jeho děti a totéž platí postupně o vzdálenějších potomcích dle stupně příbuzenství. Princip reprezentace se však uplatňuje i ve třetí a šesté dědické třídě, zde však již s omezením na první stupeň příbuzenství. Na místo vyloučeného dědice tak mohou v rámci třetí dědické třídy nastoupit děti sourozenců zůstavitele, tedy jeho synovci a neteře. Nakonec v šesté dědické třídě jde o děti dětí sourozenců zůstavitele, tedy jeho praneteře a prasynovce.¹⁸⁰

¹⁷⁷ ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 607.

¹⁷⁸ ELIÁŠ, K. a kol., 2012, pozn. 177, s. 606.

¹⁷⁹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 46-47.

¹⁸⁰ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., 2015, pozn. 179, s. 46.

Pokud bychom připustili čistě jazykový výklad rozebíraného ustanovení a na místo dědicky nezpůsobilého předka by tak mohl nastoupit jakýkoliv jeho potomek, mohly by se objevit velice paradoxní situace. Příkladem může být postavení potomka manžela zůstavitele, který se vůči němu dopustil úmyslného trestného činu a byl tak vyloučen podle prvního důvodu dědické nezpůsobilosti (tedy dle § 1481 o. z.). V zásadě by se jednalo o stejnou (ne-li závažnější) situaci, jako v případě třetího důvodu dědické nezpůsobilosti (tj. rozvodu z důvodu domácího násilí), avšak v tomto případě by potomek provinilého manžela po zůstaviteli mohl dědit přímo v první dědické třídě vedle jeho vlastních potomků.¹⁸¹

Pro srovnání lze zmínit právní postavení potomků nepominutelného dědice, který byl vyděděn pro jeho dědickou nezpůsobilost. Zatímco u dědické nezpůsobilosti skutečnost, že na místo vyloučeného dědice nastupují na základě práva reprezentace na jeho místo, zůstavitel nemůže ovlivnit, u vydědění je tomu jinak. Základní pravidlo uvádí ustanovení § 1646 odst. 3 o. z. Dle toho v případě, kdy vyděděný potomek přežije zůstavitele, nedědí ani jeho potomci. Zůstavitel však může projevit jinou vůli a určit, že tito potomci, popř. některý z nich, dědit bude.

Jestliže se však vyděděný nedožije smrti zůstavitele, případně zemře současně s ním, pak jeho potomci dědit budou, ledaže je zůstavitel z jejich dědického práva samostatně vyloučí. V takovém případě však bude nutné, aby sami naplnili zákonné důvody vydědění, neboť důvody, které naplnil jejich předek, na ně nelze vztáhnout.¹⁸²

¹⁸¹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, s 46.

¹⁸² FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., 2015, pozn. 182, s. 422.

6 ZÁVĚR

Předmětem této diplomové práce byl jeden z tradičních institutů dědického práva, a to konkrétně dědická nezpůsobilost. Hlavním cílem práce bylo podrobně vyložit právní úpravu v kontextu souvisejících okolností a historického vývoje, ale také poukázat na sporné otázky, které se při bližším zkoumání tohoto institutu mohou objevit. V této souvislosti bylo dalším cílem zhodnocení dostatečnosti právní úpravy v otázce výslovného prominutí zůstavitele a s ním souvisejícím zhojením důsledků, které naplnění tohoto institutu přináší.

Dovoluji si tvrdit, že hlavní cíl práce jsem splnila. Po úvodním vymezení rozebírané problematiky následovaly kapitoly zabývající se meritem věci, tedy absolutní a relativní nezpůsobilostí. Obě byly uvedeny historickým vývojem dané právní úpravy, poté následoval výklad týkající se právní úpravy současné. V této souvislosti lze shrnout, že současná právní úprava z dřívějších do značné míry vychází, přitom v odlišnostech reaguje zejména na požadavky vyplývající z praxe, které se formovaly v průběhu let. V oblasti absolutní dědické nezpůsobilosti k velkým změnám (až na výjimky) nedošlo. Oproti tomu s přijetím současné právní úpravy došlo k poměrně zásadním změnám v oblasti relativní dědické nezpůsobilosti.

Na straně jedné se zdokonalila právní úprava, zejména ve formulaci zmíněných důvodů. S tím souvisí i rozšíření okruhu dědicky nezpůsobilých osob z důvodu spáchání činu povahy úmyslného trestného činu. Došlo však také k celkovému rozšíření zákonných důvodů o dva nové, které zůstaviteli poskytují „ochranu“ v nejkřiklavějších případech, jež se mezi příbuznými objevují. Současná právní úprava přinesla též přísnější požadavky na realizaci prominutí zůstavitele jakožto nástroj ke zhojení důsledků, které dědická nezpůsobilost přináší.

Na straně druhé však shledávám současnou úpravu dědické nezpůsobilosti za nedokonalou v otázce možnosti prominutí dvou nových důvodů dědické nezpůsobilosti. Zejména s ohledem na skutečnost, že současné době je dědické právo postaveno mimo jiné na zásadě pořizovací volnosti zůstavitele a závaznosti jeho vůle, nevidím důvod upírat mu možnost výslovně prominout jakékoliv jednání, které dědickou nezpůsobilost zakládá.

V tomto směru tedy nevidím žádné logické opodstatnění související s vynecháním této možnosti. Judikatura dosud odpověď na tento problém nepřinesla, a tak nezbývá než vyčkat, jak se k tomuto problému obecné soudy nakonec postaví.

S ohledem na výše zmíněné lze uzavřít, že v úvodu stanovená hypotéza, ve znění *„Právní úprava dědické nezpůsobilosti je jednoznačná a dostatečná, přičemž plně respektuje zásadu závaznosti vůle zůstavitele v otázce výslovného prominutí činu.“* se v části potvrdila a v části vyvrátila. Současná právní úprava dědické nezpůsobilosti je srozumitelná a též dostatečná. Dopadá na opravdu širokou škálu společensky nepřijatelných jednání, kterých se dědic může vůči zůstaviteli dopustit, a též reflektuje požadavky, které v průběhu času vyplynuly z praxe. Na druhou stranu však nelze říci, že by plně respektovala zásadu autonomie vůle v otázce výslovného prominutí činu zůstavitelem, když mu ve dvou ze čtyř případů tuto možnost vůbec nepřiznává.

RESUMÉ

This diploma thesis focuses on one of the basic succession law institutes, incapacity to inherit. In addition to other institutes, it represents one of the basic conditions for succession law, as well as the actual devolution of estate on a specific heir. As stated in the opening part of the thesis, the main goal is to describe and assess legislation concerning incapacity to inherit in light of all related circumstances and to define controversial issues within the relevant case law, which occur during various situations.

Apart from the introductory and final chapters, the thesis is divided into four main parts. The first part defines the institute in question, its basic characteristic and theoretical division. Attention is also paid to various interpretations of the term “heir” in the context of incapacity to inherit as a negative condition for inheriting. Last but not least, the thesis also discusses other institutes which, like incapacity to inherit, relate to the loss of succession right. On one hand, these are institutes applied as of one of the fundamental principles of law of succession, namely the heir’s free choice whether to refuse or accept the inheritance. They are renunciation of the succession right, refusal of inheritance and also waiver of inheritance. On the other hand, they are institutes which may be used by the decedent to exclude persons that would normally become the decedent’s heirs. In this regard, the thesis briefly discusses disinheritance and negative testament.

The next chapter analyses absolute incapacity to inherit which represents an objective capacity or incapacity to become an heir. To provide a context to the conditions which cause absolute incapacity to inherit, the thesis dissects legal regulations of former civil codes, namely ABGB and Civil Codes from 1950 and 1964. The author subsequently interprets these issues from the perspective of the current legislation. The basic prerequisite is the existence of an heir upon the decedent’s death. However, this principle is not absolute, neither in case of heirs – legal persons or heirs – natural persons. All these issues are covered in the mentioned chapter. The thesis also focuses in detail on the legal position of an unborn child within succession law.

The subject of the following and largest chapter is relative incapacity to inherit. Contrary to absolute incapacity to inherit, it is purely subjective, and depends on whether a circumstance (as defined by the law) objectively associated with exclusion of a person from succession law has occurred in the relevant case, however, solely in relation to person who was affected by such circumstance. Legal grounds establishing relative incapacity to inherit include situation when the heir commits a despicable and socially unacceptable act against the testator, their relatives or the testator's last will. Characteristic of the merits of conditional grounds is provided within the individual sub-chapters. The author paints a historical picture mapping the development of the first two grounds establishing incapacity to inherit which were traditionally stipulated in the former civil codes. Finally, the paper presents possible remedy of grounds establishing incapacity to inherit granted by the decedent, i.e. remission.

The penultimate chapter focuses on consequences when legal grounds establishing incapacity to inherit are given. The author also pays attention to the legal position of descendants of the excluded heir.

Finally, the author assesses whether the current legislation is sufficient and points out its drawbacks in the context of the changes made in connection with recodification of Czech private law.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Monografie

1. ČAPEK, K. Občanský zákoník. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: Orbis, 1956, s. 406.
2. ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, 1120 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
3. ELIÁŠ, K. a kol. Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. Praha: Linde, 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7.
4. FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, 648 s. ISBN 978-80-7400-570-1
5. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9.
6. CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M.: Dědické právo. Základy soukromého práva IX. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 184 s. ISBN 978-80-7400-684-5.
7. KRČMÁŘ, J., SPÁČIL, J. Právo občanské [IV, V], Právo rodinné, Právo dědické. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 211 s. ISBN 978-80-7478-456-9
8. LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, Velké komentáře. 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
9. MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, 2064 s. ISBN 978-80-7502-004-8.
10. PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2017, 3053 s. ISBN 978-80-7400-653-1

11. ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§ 531 až 858). Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 680 s. ISBN 80-85963-74-4.
12. SVOBODA, J., KLIČKA, O. Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 408 s. ISBN 978-80-7400-266-3
13. SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015, 1054 s. ISBN 978-80-7400-297-7.
14. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 984 s. ISBN 978-80-7400-592-3.
15. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní právo hmotné. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7.
16. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník: komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
17. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 732 s. ISBN 978-80-7598-412-8.
18. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 728 s. ISBN 978-80-7478-579-5.
19. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654). Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1700 s. ISBN 978-80-7478-638-9.
20. ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 2321 s. ISBN 978-80-7400-108-6.

Právní předpisy

1. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
2. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
6. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.
7. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění platném do 31. 12. 2013
8. Zákona č. 141/1950 Sb., ve znění od 1.1.1951 do 31.3.1964.
9. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění od 30.12.1957 do 31.12.1961.
10. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění od 1. 4. 2009 do 31. 12. 2009.
11. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
12. Usnesení č. 2/1993 Sb. předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
13. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

1. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2149/2009, uveřejněné pod číslem 76/2012 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. Dostupné na www.nsoud.cz
2. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4813/2016. Dostupné na www.nsoud.cz

3. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.12.1997, sp. zn. 24 Co 315/97-82, uveřejněné v časopise Ad Notam č. 2, ročník 1998.
4. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5238/2017-II. Dostupné na www.nsoud.cz
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 4. 1921, sp. zn. Rv I 6/21.
6. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3556/2016.
7. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. 11. 1926, sp. zn. Rv I 875/26.
8. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 12. 1997, sp. zn. 18 Co 60/1997.
9. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2011, sp. zn. 30 Cdo 3522/2009. Dostupné na www.nsoud.cz.
10. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočka Liberec ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. 35 Co 949/2005.
11. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010, uveřejněný pod číslem 99/2011 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. Dostupné na www.nsoud.cz.
12. Nález Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1424/09. Dostupné na www.nalus.usoud.cz.
13. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2016, sp. zn. 25 Cdo 5659/2015. Dostupné na www.nsoud.cz.
14. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5543/2015, uveřejněný pod číslem 129/2017 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. Dostupné na www.nsoud.cz.
15. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5189/2017. Dostupné na www.nsoud.cz.

Odborné články

1. BEDNÁŘ, V. Několik poznámek k vydědění. Bulletin advokacie. 2018, č. 10, s. 25-28
2. BEDNÁŘ, V. K dědické nezpůsobilosti a jejímu posuzování. Bulletin advokacie. 2019, č. 12, s. 24-25.
3. HORÁK, O. Poslední pořízení jako výslovné prominutí činu základajícího dědickou nezpůsobilost?. Ad Notam. 2019, č. 1, s. 3-6.
4. KARHANOVÁ, M. Dědická nezpůsobilost a vydědění vs. přečiny a zločiny. Ad Notam. 2011, roč. 17, č. 4, s. 7-11.
5. KRÁLOVÁ, J., ECK, L. Dědická nezpůsobilost. Ad Notam. 2004, roč. 10, č. 2, s. 34-38.
6. PLAŠIL, F., TALANDOVÁ, I., TALANDA, A. Žaloba oprávněného dědice. Bulletin advokacie. 2020, roč. 2019, č. 1-2, s. 28-36.

Ostatní

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, č. 135/2006 Dz.
2. Metodická příručka č. 1/2010 ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky k realizaci závazného pokynu policejního prezidenta č. 166/2009 o provádění vykázaní.
3. KRÍŽ, J. Kdy je civilní soud vázán rozhodnutím trestního soudu či jiného orgánu? In: Kocián Šolc Balaščík – Advokátní kancelář [online]. 9.7.2015 [cit. 08.04.2020]. Dostupné z: https://www.ksb.cz/cs/novinky-publikace/clanky/3137_kdy-je-civilni-soud-vazan-rozhodnutim-trestniho-soudu-ci-jineho-organu.